ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΓΡΑΦΕΙΟ ΠΡΩΗΝ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΥ
κ. Κωνσταντίνου Σημίτη

Αθήνα, 20 Ιανουαρίου 2012

ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ

Ο πρώην πρωθυπουργός Κώστας Σημίτης θα είναι ο κύριος ομιλητής σε συνέδριο που οργανώνουν στις 23 Ιανουαρίου 2012 το Ίδρυμα Heinrich Böll και το Freie Universität του Βερολίνου. Ο τίτλος του συνεδρίου είναι «Η Ελλάδα σε κρίση. Προοπτικές στον ευρωπαϊκό δρόμο».

Ο πρώην πρωθυπουργός θα αναφερθεί στην ομιλία του με τίτλο «Ελλάδα, quo vadis;» στις ελληνικές παραμέτρους της κρίσης τοποθετώντας τες μέσα στο ευρωπαϊκό πλαίσιο και θα αναλύσει τα μείζονα πολιτικά ζητήματα που ανέκυψαν στο ευρωπαϊκό οικοδόμημα στη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας με την εφαρμογή της ΟΝΕ. Θα αναφερθεί ιδιαίτερα στις αιτίες της κρίσης, στο ελληνικό Μνημόνιο, στις αποφάσεις της Συνόδου Κορυφής της 26- 27ης Οκτωβρίου 2011, καθώς και στην ευρωπαϊκή διακυβέρνηση για την αντιμετώπιση της κρίσης.

Η ομιλία εντοπίζει τη βαθύτερη πολιτική και οικονομική φιλοσοφία που επικράτησε στη σχέση των πιο ανεπτυγμένων με τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες της ΕΕ: «Η αλληλεγγύη είναι ένας όρος που δεν είναι αρεστός σε ορισμένες χώρες της Ένωσης. Θεωρούν ότι υποδηλώνει μια υποχρέωση συμπαράστασης προς άλλους που δεν τηρούν τις υποχρεώσεις τους. Συνεπάγεται μια μονόπλευρη δέσμευση. Όμως τα πράγματα επιβάλλουν την αμοιβαία σύμπραξη και συμπαράσταση. Κατά την κυρίαρχη άποψη στην πρακτική της ΟΝΕ η επίλυση του προβλήματος των διαφορών επιπέδου ανταγωνιστικότητας Βορρά και Νότου απαιτεί κυρίως προώθηση αλλαγών στις αγορές εργασίας και διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις. Αυτά δεν αρκούν. Χρειάζεται και στήριξη των οικονομιών του Νότου με επενδύσεις και διεύρυνση των εξαγωγών τους προς το Βορρά. Επιπρόσθετα είναι αναγκαίο να υπάρξει μια συνολική οικονομική πολιτική αντίληψη για την ανάπτυξη στην Ευρωζώνη. Μια οικονομική διακυβέρνηση, που δεν θα περιορίζεται όπως σήμερα μόνο σε τρέχοντα προβλήματα αλλά θα φροντίζει για την ισόρροπη κατανομή των ωφελειών της στην ΟΝΕ, είναι σε θέση να διαχειριστεί πολύ καλύτερα το ευρύτερο θέμα της ανάπτυξης».

Επισημαίνει ότι «Η ΟΝΕ δεν είναι όμως μια παρέα προηγμένων χωρών που έχουν κοινά συμφέροντα αντίθετα προς εκείνα των χωρών που υστερούν. Είναι ένα εξελικτικό στάδιο της Ένωσης, ώστε να διευκολυνθεί η οικονομική συνεργασία των μελών της, να δημιουργηθούν σχέσεις οι οποίες θα ενδυναμώνουν την κοινή προσπάθεια ανάπτυξης, να επιτευχθεί βαθμιαία

σύγκλιση των οικονομιών και καλύτερη εκμετάλλευση των δυνατοτήτων που παρέχουν η κατάργηση των συνόρων και οι κοινές επιδιώξεις. Είναι κοινό σχέδιο προόδου. Οφείλει να εντάσσει λοιπόν στο σχεδιασμό τόσο τους πιο ισχυρούς με τις δυνατότητές τους όσο και τους πιο αδύνατους με τις αδυναμίες τους. Να λαμβάνει υπόψη του τις ανισότητες και να αποτιμά το γεγονός ότι οι αναπτυγμένες χώρες δεν επιβαρύνονται μόνο αλλά αποκομίζουν και σημαντικά κέρδη χάρη στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες τους και τις εξαγωγές τους».

Αναφορικά με την αντιμετώπιση της κρίσης υπογραμμίζει ότι «Η συμφωνία μεταξύ της ΟΝΕ και της Ελλάδας για την πολιτική, που οφείλει να εφαρμόσει η Ελλάδα, ώστε να της χορηγηθεί το σύνολο των δόσεων του συμφωνηθέντος δανείου, γνωστή ως Μνημόνιο, συντάχτηκε χωρίς να υπάρχει ικανοποιητική προετοιμασία και λειτούργησε με τρόπο που επιδείνωσε την κατάσταση. Οι συντάκτες του Μνημονίου παρέλειψαν να συναρτήσουν τους στόχους τους με τις πραγματικές εξελίξεις, να προβλέψουν δηλαδή ότι σε περίπτωση ύφεσης θα παρατείνεται αυτόματα ο χρόνος πραγματοποίησης των στόχων ή και θα περιορίζονται ορισμένες επιδιώξεις. Ήταν ένα πολιτικά μοιραίο λάθος. Η παράλειψη είχε ως αποτέλεσμα να εξακολουθεί το αρχικό σκληρό πρόγραμμα λιτότητας παρά την ύφεση που επήλθε και να επιτείνει κατά πολύ την ύφεση».

Ο Κ. Σημίτης υποστηρίζει ότι, προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα στην ΕΕ, «χρειάζεται η διαμόρφωση ενός νέου τρόπου αντιμετώπισης των ανισοτήτων μεταξύ του ανεπτυγμένου κεντρικού πυρήνα της ευρωζώνης και της λιγότερο ανεπτυγμένης περιφέρειάς της» και προβλέπει ότι «αν αυτό δεν συμβεί τότε θα υπάρξουν και στο μέλλον επαναλαμβανόμενες κρίσεις».

Τέλος, η πρότασή του είναι ότι η «έξοδος από την κρίση επιβάλλει "την φυγή προς τα εμπρός" δηλαδή στην κατεύθυνση μιας οικονομικής διακυβέρνησης και μιας πολιτικής ενοποίησης. Αυτός είναι ο στόχος που πρέπει με σοβαρότητα και επιμονή να επιδιώξουμε. Το ελληνικό πρόβλημα δεν ήταν μία ατυχία στην πορεία της Ένωσης, η παρεκτροπή που ανέτρεψε ένα καλά σχεδιασμένο εγχείρημα. Ήταν ο καταλύτης που ανέδειξε τις αδυναμίες της μέχρι τώρα οικονομικής διακυβέρνησης, την ανάγκη ενός νέου προσδιορισμού της».

Συνομιλητής του πρώην πρωθυπουργού θα είναι ο Daniel Cohn Bendit, πρόεδρος της κοινοβουλευτικής ομάδας των Πρασίνων στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

ΟΜΙΛΙΑ

ΤΟΥ

ΠΡΩΗΝ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΥ

ΚΩΣΤΑ ΣΗΜΙΤΗ

ΣΤΟ ΙΔΡΥΜΑ HEINRICH BÖLL

ΜΕ ΘΕΜΑ:

«Ελλάδα quo vadis;»

Βερολίνο, 23 Ιανουαρίου 2012

Κυρίες και Κύριοι,

Είναι ιδιαίτερη τιμή για μένα να είμαι ο κύριος ομιλητής της σημερινής εκδήλωσης. Δέχθηκα την πρόσκληση γιατί μας κατέχει όλους το συναίσθημα ότι είναι μια εποχή κρίσης και καθένας μας οφείλει να συμβάλει στην κατανόηση και επίλυση των προβλημάτων που ταλαιπωρούν την Ευρωπαϊκή Ένωση. Επί δύο χρόνια περίπου η κρίση χρέους αποτελεί το κεντρικό θέμα της ειδησεογραφίας με το ελληνικό πρόβλημα στο επίκεντρό της.

Ο τίτλος της σημερινής συζήτησης «Griechenland quo vadis?» υπονοεί ότι η πορεία της Ελλάδας έχει καθοριστική σημασία για την οικονομική εξέλιξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τούτο γιατί η κρίση χρέους εκδηλώθηκε πρώτα στην Ελλάδα και η αδυναμία της χώρας να εξοφλήσει τις οφειλές της προκαλεί την σημερινή αναταραχή στην Ένωση. Ευθύνη αποδίδουν στην Ελλάδα και γιατί θεωρούν ότι παραπλάνησε την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ως προς το ύψος των ελλειμμάτων και του χρέους της και πέτυχε την ένταξη στην ΟΝΕ χωρίς να έχει εκπληρώσει τις προϋποθέσεις. Ο ισχυρισμός αυτός, ότι η Ελλάδα πέτυχε την είσοδο στην ΟΝΕ ενώ δεν είχε τις προϋποθέσεις, δεν ανταποκρίνεται όμως στην πραγματικότητα.

Η αλήθεια είναι ότι τα κριτήρια ένταξης εγκρίθηκαν με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ και αφορούσαν το δημοσιονομικό έλλειμμα (που έπρεπε να είναι κάτω από το 3% του ΑΕΠ), τον πληθωρισμό, τα επιτόκια και τη σταθεροποίηση των συναλλαγματικών ισορροπιών. Τα στοιχεία πιστοποιήθηκαν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και την Κεντρική Ευρωπαϊκή Τράπεζα (ΕΚΤ), ενώ η απόφαση ελήφθη από τους υπουργούς οικονομικών στο πλαίσιο του ECOFIN.

Η Ελλάδα εισήλθε στη ζώνη του ευρώ με βάση την αξιολόγηση των επιδόσεών της του έτους 1999. Στη συνέχεια, το 2004, αμέσως μετά τις εκλογές, η καινούρια κυβέρνηση του κόμματος της Ν. Δημοκρατίας προχώρησε σε αναδρομική αλλαγή των κανόνων που αφορούσαν την εγγραφή των στρατιωτικών δαπανών: αντί της εγγραφής τους κατά τον χρόνο παράδοσης του εξοπλισμού -όπως ήταν ο κανόνας στην πλειονότητα, μάλιστα σήμερα στο σύνολο, των ευρωπαϊκών χωρών- οι δαπάνες μεταφέρθηκαν στο χρόνο κατά τον οποίο πραγματοποιούνταν οι παραγγελίες.

Αυτό είχε ως συνέπεια, σημαντικά ποσά που έπρεπε να περιληφθούν στους μετά το 2004 προϋπολογισμούς να εγγραφούν σαν δαπάνες της

προηγούμενης περιόδου -περιλαμβανομένου του 1999- μεταφορά η οποία διόγκωσε τα προηγούμενα ελλείμματα.

Έχω επανειλημμένως καταγγείλει αυτό το τέχνασμα, που υπέκρυπτε πολιτικά κίνητρα. Δυστυχώς, ορισμένοι επιμένουν ακόμη, αμφισβητώντας ουσιαστικά την αξιοπιστία των υπηρεσιών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της ΕΚΤ. Αλλά δεν θα πρέπει επίσης να μας διαφύγει μια λεπτομέρεια που υποδηλώνει κακοπιστία στο πλαίσιο αυτής της συζήτησης: το δημοσιονομικό έλλειμμα της Γαλλίας το 1997, έτος της ένταξής της -που υπολογιζόταν στο 3,3% του ΑΕΠ- ήταν υψηλότερο από της Ελλάδας (3,1%) ακόμη και μετά την προσαρμογή του 2004.

Τα ελλείμματα της Ελλάδας δεν είναι η αποκλειστική αιτία της σημερινής κρίσης στην Ευρωζώνη, όπως πολλοί πιστεύουν.

Τα χρέη δεν προέκυψαν μόνο από υπερβολικές σπατάλες. Έχουν και άλλες αιτίες. Παράδειγμα αποτελεί η ισπανική περίπτωση. Η Ισπανία βρίσκεται σήμερα σε κρίση, αν και δεν παρουσίαζε ελλείμματα ανώτερα του ορίου του 3% του ΑΕΠ και είχε δημόσιο χρέος που έφτανε μόλις το 31% του ΑΕΠ το 2006. Αιτία της κρίσης ήταν η αλόγιστη ανάπτυξη της οικοδομικής δραστηριότητας, η κατάρρευση των τιμών των ακινήτων, η αδυναμία των τραπεζών να εισπράξουν τα δάνεια που είχαν χορηγήσει και η υποχρεωτική πια παρέμβαση της πολιτείας για να σώσει τις τράπεζες και να περιορίσει τις επιπτώσεις της κρίσης.

Η διαφορά επιπέδων ανάπτυξης μεταξύ Βορρά και Νότου, η μειωμένη ανταγωνιστικότητα των περιφερειακών χωρών και τα μεγάλα ελλείμματα στο ισοζύγιο εξωτερικών συναλλαγών τους ήταν ένας πολύ σοβαρότερος λόγω για την έξαρση του χρέους στις χώρες της περιφέρειας της Ένωσης από την διαχειριστική ανικανότητα των διοικούντων της. Κατά μέσο όρο το διάστημα 2000-07 το ετήσιο έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου της Ελλάδος ήταν -8,4% και της Πορτογαλίας -9,4% ενώ το πλεόνασμα της Γερμανίας ήταν 3,2% και της Ολλανδίας 5,4%. Για να καλύψουν το έλλειμμα αυτό οι περιφερειακές χώρες είναι υποχρεωμένες να δανείζονται όλο και περισσότερο. Το αποτέλεσμα είναι η αύξηση του δημοσίου χρέους τους.

Η εξέλιξη αυτή δεν είχε προβλεφθεί από τους δημιουργούς της ΟΝΕ. Πίστευαν, ότι η ελευθερία διακίνησης κεφαλαίων και η ενιαία αγορά θα διασφάλιζαν χάρη στο χαμηλότερο εργατικό κόστος επενδύσεις στις

περιφερειακές χώρες και έτσι η απόσταση από τις αναπτυγμένες θα μειωνόταν βαθμιαία. Παράβλεψαν ότι η διαδικασία σύγκλισης δεν μπορεί να ολοκληρωθεί σε λίγα χρόνια, ιδίως διότι η καθυστέρηση της ανάπτυξης δεν οφείλεται μόνο σε οικονομικά αίτια, αλλά και σε υστερήσεις σε άλλους τομείς όπως της διοίκησης και της παιδείας όπου οι αλλαγές απαιτούν χρόνο. Πίστευαν επίσης ότι η υπέρβαση ενός ανεκτού ορίου του ελλείμματος του ισοζυγίου πληρωμών θα οδηγούσε σε παύση χρηματοδότησης των εισαγωγών από τις τράπεζες, το κλείσιμο επιχειρήσεων και τη μείωση της ζήτησης για τα εισαγόμενα προϊόντα, ώστε να επανέλθει υπό την πίεση της υποχώρησης της οικονομικής δραστηριότητας η ισορροπία στις διεθνείς συναλλαγές και βαθμιαία η ανάκαμψη. Το θεωρητικό αυτό σχήμα δεν επαληθεύτηκε. Οι τράπεζες συνέχισαν να χρηματοδοτούν ακόμη και όταν ξεπεράστηκαν τα ασαφή όρια ασφάλειας. Όταν ούτε αυτές δεν μπορούσαν πια να δανείζονται από άλλες τράπεζες, τα κράτη αναγκάστηκαν να καλύψουν το κενό με δικό τους δανεισμό και στήριξη των τραπεζών με αποτέλεσμα τη συσσώρευση τελικά ενός τεράστιου δημοσίου χρέους.

Χρειάζεται λοιπόν η διαμόρφωση ενός νέου τρόπου αντιμετώπισης των ανισοτήτων μεταξύ του ανεπτυγμένου κεντρικού πυρήνα της ευρωζώνης και της λιγότερο ανεπτυγμένης περιφέρειάς της. Αν αυτό δεν συμβεί τότε θα υπάρξουν και στο μέλλον επαναλαμβανόμενες κρίσεις.

Οι χώρες της περιφέρειας της Ένωσης παρουσιάζουν εκτός της μειωμένης ανταγωνιστικότητας και υστερήσεις στην οργάνωση της διοίκησης, την αποτελεσματικότητα των υπηρεσιών τους, τις γνώσεις και ικανότητες των υπαλλήλων τους. Οι ρυθμίσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης εφαρμόζονται, αλλά με καθυστερήσεις, με ατέλειες και με τρόπο που δεν συμπίπτει με τις επιδιώξεις της Ένωσης.

Η υστέρηση στη λειτουργία θεσμών έδωσε αφορμή στον ισχυρισμό, ότι η Ελλάδα αλλά ίσως και άλλες περιφερειακές χώρες δεν θα 'πρεπε να είχαν γίνει μέλη της ΟΝΕ. Η ΟΝΕ δεν είναι όμως μια παρέα προηγμένων χωρών που έχουν κοινά συμφέροντα αντίθετα προς εκείνα των χωρών που υστερούν. Είναι ένα εξελικτικό στάδιο της Ένωσης, ώστε να διευκολυνθεί η οικονομική συνεργασία των μελών της, να δημιουργηθούν σχέσεις οι οποίες θα ενδυναμώνουν την κοινή προσπάθεια ανάπτυξης, να επιτευχθεί βαθμιαία σύγκλιση των οικονομιών και καλύτερη εκμετάλλευση των δυνατοτήτων που παρέχουν η κατάργηση των συνόρων και οι κοινές επιδιώξεις. Είναι κοινό σχέδιο προόδου. Οφείλει να εντάσσει λοιπόν στο σχεδιασμό τόσο τους πιο

ισχυρούς με τις δυνατότητές τους όσο και τους πιο αδύνατους με τις αδυναμίες τους. Να λαμβάνει υπόψη του τις ανισότητες και να αποτιμά το γεγονός ότι οι αναπτυγμένες χώρες δεν επιβαρύνονται μόνο αλλά αποκομίζουν και σημαντικά κέρδη χάρη στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες τους και τις εξαγωγές τους.

Το πλέγμα πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό που έχει δημιουργηθεί από τη μέχρι τώρα κοινή πορεία αποτελεί μια τεράστια επένδυση σε ιδέες, κεφάλαια και εργασία που κανένα από τα μέλη δεν είναι σε θέση να αγνοήσει και να θυσιάσει χωρίς τεράστιο κόστος για το ίδιο. Τα αποτελέσματα μιας διάσπασης της ΟΝΕ δεν μπορούν να υπολογιστούν. Θα ήταν εξαιρετικά αρνητικά ακόμη και για κείνους που ίσως θεωρούν ότι η ΟΝΕ δεν εγγυάται πλήρως τα οικονομικά τους συμφέροντα. Όλες οι χώρες θα υποβαθμίζονταν κατά πολύ τόσο όσον αφορά την πολιτική τους απήχηση όσο και τις οικονομικές τους δυνατότητες.

Η αλληλεγγύη είναι ένας όρος που δεν είναι αρεστός σε ορισμένες χώρες της Ένωσης. Θεωρούν ότι υποδηλώνει μια υποχρέωση συμπαράστασης προς άλλους που δεν τηρούν τις υποχρεώσεις τους. Συνεπάγεται μια μονόπλευρη δέσμευση. Όμως τα πράγματα επιβάλλουν την αμοιβαία σύμπραξη και συμπαράσταση. Η έκταση της καθορίζεται όχι μόνο από τα νομικά κείμενα αλλά και από τις συνθήκες, τις σχέσεις που έχουν διαμορφωθεί και τους κινδύνους που προκύπτουν. Σε ένα σύνολο όπου υπάρχουν συνεχείς και χρήσιμες αλληλοεπιδράσεις ανάμεσα στα μέλη του τόσο ο ισχυρότερος όσο και ο ασθενέστερος έχουν συμφέρον για τη διατήρηση και την ενίσχυσή του.

Όταν ιδρύθηκε η ΟΝΕ πολλοί παρατηρητές στη Μ. Βρετανία και στις ΗΠΑ θεώρησαν ότι το εγχείρημα είναι καταδικασμένο σε αποτυχία. Υποστήριξαν ότι μια νομισματική ένωση προϋποθέτει μια πολιτική ενοποίηση, ώστε να υπάρχει μια κεντρική εξουσία που θα παίρνει τις απαραίτητες αποφάσεις. Η έλλειψή της θα οδηγήσει την Ένωση σε αδιέξοδα. Κατά τη διάρκεια της κρίσης επανέλαβαν ότι «η Ευρώπη συναντά δυσκολίες επειδή οι πολιτικές ελίτ υποχρέωσαν την ευρωπαϊκή ήπειρο να υιοθετήσει ένα ενιαίο νόμισμα, αν και δεν ήταν έτοιμη γι' αυτό» (Krugmann, International Herald Tribune 21/2/2010). Αποκάλεσαν την ΟΝΕ «ευρωσαλάτα».

Η εξέλιξη επιβεβαίωσε μόνο μερικά τις προβλέψεις αυτές. Η ΟΝΕ λειτούργησε θετικά για όλα τα μέλη της τα πρώτα χρόνια, οι χώρες της περιφέρειας χάρη σε υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, και μειωμένο κόστος

δανεισμού τους και συγκλίναν προς τις ανεπτυγμένες χώρες. Η κρίση που άρχισε το 2007 έδειξε ότι η πρόοδος αυτή ήταν εύθραυστη. Δεν βασιζόταν σε ένα συγκεκριμένο αποδεκτό από τα μέλη σχέδιο, αλλά σε μια πολιτική που έδινε πρωτεύουσα σημασία στην ελεύθερη λειτουργία της αγοράς και στην αυτόματη αποκατάσταση των ανισορροπιών που προκύπτουν. Η πολιτική δεν πρόβλεπε την αντιμετώπιση αρνητικών φαινομένων στην Ένωση, όπως ήταν η μεγέθυνση των ελλειμμάτων και η μείωση της ανταγωνιστικότητας ορισμένων κρατών. Η ύφεση, το δημόσιο χρέος, τα κυβερνητικά ελλείμματα, οι δυσκολίες των τραπεζών πήραν ως εκ τούτου ανησυχητικές διαστάσεις. Οι αυτόματοι σταθεροποιητές, στους οποίους οι κυβερνήσεις έλπιζαν ότι θα ελέγχουν την κρίση, δεν λειτούργησαν.

Μόλις στα τέλη του 2009 η ΟΝΕ άρχισε να συνειδητοποιεί ότι οι διαφορές της ανταγωνιστικότητας στην Ένωση, η υπερχρέωση των περιφερειακών χωρών και η ανασφάλεια που είχε προκληθεί από τη χρηματοπιστωτική κρίση στις αγορές οδηγούσαν σε κρίση χρέους, σε κίνδυνο στάσης πληρωμών ορισμένων χωρών με άμεσα αρνητικά αποτελέσματα για τις τράπεζες. Αφορμή ήταν η εξέλιξη στην Ελλάδα. Χρειάστηκαν πέντε περίπου μήνες για να εκπονηθεί την άνοιξη του 2010 ένα σχέδιο διάσωσης για την Ελλάδα από την Ευρωπαϊκή Ένωση και να θεσμοθετηθεί ο προσωρινός Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF) με κεφάλαιο 440 δις ευρώ, που θα συμπαραστεκόταν σε άλλα μέλη της ΟΝΕ.

Η εξέλιξη αυτή αποτέλεσε, παρά τις καθυστερήσεις στη λήψη των αποφάσεων, ένα αποφασιστικό βήμα σε μια νέα κατεύθυνση σε σύγκριση με το παρελθόν των αμφιβολιών και δισταγμών. Η ρήτρα της Συνθήκης, ότι τα κράτη μέλη της ΟΝΕ δεν είναι υποχρεωμένα να συμπαρίστανται σε κράτος που δεν μπορεί να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις του και ότι κάθε κράτος μέλος θα πρέπει μόνο του να αντιμετωπίζει τις όποιες δυσκολίες, ξεπεράστηκε από τα πράγματα. Η αντίληψη ότι τα μέλη της ΟΝΕ έχουν κοινές επιδιώξεις, κοινά συμφέροντα και πρέπει να αντιμετωπίζουν από κοινού τους κινδύνους επικράτησε. Έγινε αποδεκτό, παρά τις ισχυρές αντιρρήσεις που υπάρχουν στην κοινή γνώμη πολλών κρατών, ότι η τύχη του ενός κράτους μέλους μπορεί να επηρεάσει τις τύχες των άλλων μελών και γι' αυτό απαιτείται μόνιμος συντονισμός και κοινές δράσεις.

Η συμφωνία μεταξύ της ΟΝΕ και της Ελλάδας για την πολιτική, που οφείλει να εφαρμόσει η Ελλάδα, ώστε να της χορηγηθεί το σύνολο των δόσεων του συμφωνηθέντος δανείου, γνωστή ως Μνημόνιο, συντάχτηκε χωρίς να υπάρχει

ικανοποιητική προετοιμασία και λειτούργησε με τρόπο που επιδείνωσε την κατάσταση. Το κύριο χαρακτηριστικό της ήταν ότι απαιτούσε από την Ελλάδα να αποκαταστήσει σε μόλις τρία χρόνια δηλαδή μέχρι το 2013 μια δημοσιονομική κατάσταση σύμφωνη με τις επιταγές των Συνθηκών, να περιοριστεί δηλαδή το έλλειμμά της από 15,4% του ΑΕΠ σε 3% δηλαδή κατά 12%. Για να επιτευχθεί αυτό το αποτέλεσμα η περικοπή των δαπανών θα έπρεπε να φτάσει το 18% συνολικά, ώστε να καλυφθούν οι μειώσεις εσόδων λόγω της υποχώρησης της οικονομικής δραστηριότητας. Αυτοί οι όροι συνεπάγονταν περιορισμούς στις δαπάνες και επιδόσεις ως προς την αναπτυξιακή προσπάθεια που ξεπερνούσαν κατά πολύ αυτό που μπορούν να επιτύχουν χώρες με πολύ καλύτερες προϋποθέσεις ανάκαμψης απ' ό,τι η Ελλάδα. Ήταν εξωπραγματικοί. Το Μνημόνιο δεν προέβλεπε επίσης ειδική ρύθμιση να αντισταθμίσει τις επιπτώσεις της περικοπής δαπανών στις επενδύσεις, όπως π.χ. τη δυνατότητα άντλησης των πόρων των διαθρωτικών ταμείων χωρίς να υπάρχει εθνική συμμετοχή. Το αποτέλεσμα ήταν η Ελλάδα να επιτύχει μεν περιορισμό του ελλείμματος κατά 6% του ΑΕΠ περίπου συνολικά το 2010 και το 2011, γνώρισε όμως μια πρωτόγνωρη ύφεση για τα χρόνια 2009-2012 πολύ υψηλότερη εκείνης που καθόριζε το Μνημόνιο. Αντί για 8,6% περίπου υπολογίζεται να φτάσει συνολικά στο -15% περίπου. Οι αισιόδοξες προβλέψεις του Μνημονίου για αρχή ανάπτυξης από το 2012, πρωτογενή πλεονάσματα ήδη από το 2012 και προσφυγή στις διεθνείς αγορές για δανεισμό επίσης από το 2012 αποδείχθηκαν τελείως λανθασμένες. Η ύφεση και η αβεβαιότητα ματαίωσαν τέλος τα όποια σχέδια επενδύσεων.

Οι συντάκτες του Μνημονίου είχαν παραλείψει επίσης να συναρτήσουν τους στόχους τους με τις πραγματικές εξελίξεις, να προβλέψουν δηλαδή ότι σε περίπτωση ύφεσης θα παρατείνεται αυτόματα ο χρόνος πραγματοποίησης των στόχων ή και θα περιορίζονται ορισμένες επιδιώξεις. Ήταν ένα πολιτικά μοιραίο λάθος. Η παράλειψη είχε ως αποτέλεσμα να εξακολουθεί το αρχικό σκληρό πρόγραμμα λιτότητας παρά την ύφεση που επήλθε και να επιτείνει κατά πολύ την ύφεση.

Επειδή οι αρχικοί υπολογισμοί των δανειστών δεν μπορούσαν να επαληθευτούν και δεν επαληθεύτηκαν πραγματοποιούνταν νέες διαπραγματεύσεις και εξαγγέλλονταν νέα μέτρα πριν από την καταβολή κάθε νέας δόσεως του δανείου. Επιδίωξη ήταν να επιτευχθεί παρ' όλες τις δυσκολίες ο αρχικός λανθασμένος σχεδιασμός. Αυτός ο συνεχής επαναπροσδιορισμός της πολιτικής και η συνεχής προσθήκη όλο και περισσοτέρων φόρων και περιορισμών δημιούργησαν την εντύπωση ότι η

πολιτική συμπίεσης των εισοδημάτων δεν έχει τέλος, ότι οι επιβαρύνσεις αφορούν σχεδόν αποκλειστικά τους μισθωτούς, συνταξιούχους και ιδιοκτήτες των ακινήτων, ότι η Ευρωζώνη και η κυβέρνηση ακολουθούν αδιέξοδο δρόμο χωρίς να ενδιαφέρονται για τις επιπτώσεις. Κατά την κοινή γνώμη η εφαρμοζόμενη πολιτική δεν επιδίωξε την διόρθωση των κακώς κειμένων στη χώρα με αποτέλεσμα οι κυρίως υπεύθυνοι για την αθλιότητα της δημοσιονομικής κατάστασης να μην συνεισφέρουν στην ανόρθωση της οικονομίας. Η διαμαρτυρία διογκώθηκε και πήρε πρωτοφανείς διαστάσεις με αποτέλεσμα την πολιτική κρίση, τις συνεχείς απεργίες και την άρνηση του κρατικού μηχανισμού να συνεργασθεί στην εφαρμογή της πολιτικής. Η άποψη ότι η Ελλάδα πρέπει να φύγει από την Ευρωζώνη άρχισε να κερδίζει έδαφος στην Ελλάδα, μια χώρα στην οποία μέχρι τότε ελάχιστοι αμφισβητούσαν τη σκοπιμότητα της συμμετοχής της στην Ένωση. Η αντιπολίτευση που ισχυρίζεται, ότι θα επαναδιαπραγματευτεί όλες τις συμφωνίες έχει όλο και μεγαλύτερη απήχηση αν και ήταν η κύρια υπεύθυνη της οικονομικής καταστροφής.

Οι λύσεις της Συνόδου Κορυφής του Οκτωβρίου 2011 της Ευρωζώνης είναι ικανοποιητικές; Η απόφαση περικοπής κατά 50% των απαιτήσεων κατά της Ελλάδας από τα ελληνικά ομόλογα που κατέχουν οι τράπεζες και οι ασφαλιστικές επιχειρήσεις αποτελεί μια σοβαρή βοήθεια για να καταστεί βιώσιμο το ελληνικό χρέος. Όπως και η απόφαση να ενισχυθεί το EFSF με περισσότερους πόρους, ώστε να βοηθήσει με εγγυήσεις τα κράτη μέλη της Ένωσης να δανείζονται από τις αγορές, βελτίωσε τις δυνατότητες της Ευρωζώνης να χειριστεί την κρίση χρέους. Όσον αφορά την ανακεφαλαίωση των τραπεζών η Σύνοδος αποφάσισε σωστά να απαιτήσει από 70 περίπου τράπεζες να αυξήσουν το κεφάλαιο της στο 9% των υποχρεώσεών τους αφού επανεκτιμήσουν τα ομόλογα που κατέχουν στην τρέχουσα αγοραία αξία.

Οι λύσεις αυτές αποτελούν παρ' όλα αυτά μια μερική μόνον αντιμετώπιση του προβλήματος του χρέους. Η μείωση των απαιτήσεων των τραπεζών μαζί με άλλα μέτρα υπολογίζεται ότι θα μειώσουν το ύψος του χρέους της Ελλάδας στο 120% του ΑΕΠ το 2020. Ένα χρέος αυτού του επιπέδου είναι διπλάσιο εκείνου που προσδιορίζεται ως το ανώτατο επιτρεπτό από τις Συνθήκες. Θα χρειαστεί λοιπόν και περαιτέρω μείωση.

Οι ασάφειες και οι ημιτελείς λύσεις δείχνουν ότι τα κύρια μέλη της ΟΝΕ δεν έχουν καταλήξει σε μια ολική προσέγγιση των προβλημάτων. Χρειάζεται λοιπόν επιπρόσθετα ένα σχέδιο για το μέλλον, που θα δώσει στην ΟΝΕ τη

δυνατότητα να αποφασίζει πιο γρήγορα, πιο αποφασιστικά και να αξιοποιεί μέσα και δυνατότητες που αν και αναγκαίες δεν διαθέτει σήμερα. Η διαφορά των επιπέδων ανταγωνιστικότητας, διοικητικής ικανότητας ή παιδείας δεν αίρεται εάν δοθούν τώρα χρήματα σε κάθε κατεύθυνση ώστε να εξοφληθούν χρέη, να χορηγηθούν εγγυήσεις ή να ανακεφαλαιωθούν οι τράπεζες. Οι πρωταγωνιστές της Ευρωζώνης δεν θέλουν να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα αυτά γιατί αυτό θα απαιτούσε ένα βήμα προς μια πολύ στενότερη συνεργασία. Δεν είναι όμως ακόμη ούτε ιδεολογικά ούτε πολιτικά ούτε τεχνικά έτοιμοι για το βήμα αυτό.

Οι αποφάσεις της Ευρωζώνης δεν συνδέονται με ένα συγκεκριμένο πρόγραμμα αλλά προκύπτουν από μια τακτική στάση που υπακούει στην αρχή «βλέποντας και κάνοντας». Η οικονομική διακυβέρνηση δεν είναι και δεν μπορεί να εξαντληθεί σε διάφορα διάσπαρτα μέτρα για όποιο πρόβλημα παρουσιάζεται. Η πραγματοποίησή της προϋποθέτει τόσο την πολιτική βούληση για μια νέα δομή διακυβέρνησης, η οποία θα συμπληρώνει ή και θα τροποποιεί τις υπάρχουσες δομές όσο και μια μακροπρόθεσμη συνολική άποψη για την εφαρμοστέα πολιτική. Το σημερινό σύστημα επεξεργασία και εφαρμογής πολιτικής βασίζεται σε δυσκίνητα όργανα και είναι ακατάλληλο διότι προϋποθέτει τη συμφωνία όλων των κρατών μελών για τη λήψη μιας απόφασης. Οδηγεί σε καθυστερημένες και βραχυπρόθεσμες αντιδράσεις.

Κατά την κυρίαρχη άποψη στην πρακτική της ΟΝΕ η επίλυση του προβλήματος των διαφορών επιπέδου ανταγωνιστικότητας Βορρά και Νότου απαιτεί κυρίως προώθηση αλλαγών στις αγορές εργασίας και διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις. Αυτά δεν αρκούν. Χρειάζεται κα στήριξη των οικονομιών του Νότου με επενδύσεις και διεύρυνση των εξαγωγών τους προς το Βορρά. Επιπρόσθετα είναι αναγκαίο να υπάρξει μια συνολική οικονομική πολιτική αντίληψη για την ανάπτυξη στην Ευρωζώνη. Μια οικονομική διακυβέρνηση, που δεν θα περιορίζεται όπως σήμερα μόνο σε τρέχοντα προβλήματα αλλά θα φροντίζει για την ισόρροπη κατανομή των ωφελειών της στην ΟΝΕ, είναι σε θέση να διαχειριστεί πολύ καλύτερα το ευρύτερο θέμα της ανάπτυξης.

Η οικονομική διακυβέρνηση απαιτεί αλλαγές στις Συνθήκες για να πραγματοποιηθεί. Προθυμία όμως για τροποποιήσεις των Συνθηκών δεν υπάρχει ούτε στους πολιτικούς ούτε στους πολίτες. Η τελευταία αλλαγή που εγκρίθηκε το 2009 και έγινε γνωστή ως Συνθήκη της Λισσαβόνας ήταν αποτέλεσμα μακρών διαπραγματεύσεων, ενός δημοψηφίσματος για την έγκριση πρότασης ενός Ευρωπαϊκού Συντάγματος με αρνητική έκβαση και

σφοδρών αντιπαραθέσεων σχεδόν επί μια δεκαετία. Η μεταφορά εξουσιών από τα κράτη μέλη στα όργανα της Ένωσης είναι μεν μια αναπόφευκτη πορεία αλλά συναντά πια έντονες αντιδράσεις ιδίως στις μικρές χώρες και αυτές που δεν ανήκουν στην Ευρωζώνη. Οι πολίτες, αν και θέλουν να προχωρήσει η οικονομική ενοποίηση, δεν αποδέχονται να υπάρχει μια υπέρτερη οικονομική εξουσία που θα μπορεί να αποφασίζει για θέματα της χώρας τους αγνοώντας την άποψη της κυβέρνησης ή του κοινοβουλίου τους. Δεν αντιλαμβάνονται ότι η παγκοσμιοποίηση των οικονομικών συναλλαγών απαιτεί νέους τρόπους συνεργασίας των εθνικών κρατών και αυξημένο ρόλο στα υπερεθνικά όργανα που δημιουργούν.

Η οικονομική διακυβέρνηση μπορεί να επιδιωχθεί στο πλαίσιο της υφιστάμενης Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης. Η ΟΝΕ αποτελεί μια «ενισχυμένη συνεργασία», ένα τρόπο συνεργασίας που προβλέπεται ήδη στην συνθήκη της Λισαβόνας. Η ενισχυμένη συνεργασία θεσμοθετήθηκε για να επιτρέψει στα κράτη μέλη που το επιθυμούν να διευρύνουν τα πεδία δράσης τους ορίζοντας νέους στόχους και κανόνες στο πλαίσιο των Συνθηκών για τις μεταξύ τους σχέσεις. Τα μέλη της Ευρωζώνης έχουν λοιπόν τη δυνατότητα να διαμορφώσουν νέους θεσμούς, όπως έναν «Υπουργό Οικονομικών της Ευρωζώνης» ή ένα σχέδιο ανάπτυξης για την πραγματοποίηση επενδύσεων στην επικράτειά τους, χωρίς να απαιτείται η συμφωνία και των μελών της Ένωσης που δεν συμμετέχουν στην ΟΝΕ.

Μια τέτοια εξέλιξη δεν θα είναι χωρίς δυσκολίες, αν και προβλέπεται από τις Συνθήκες. Τα δέκα κράτη της Ένωσης που δεν συμμετέχουν στην Ευρωζώνη έχουν ήδη διαμαρτυρηθεί για τον τρόπο λειτουργίας της Ένωσης μετά την έναρξη της χρηματοπιστωτικής κρίσης το 2009. Τα Συμβούλια των υπουργών οικονομικών της ΟΝΕ και οι Σύνοδοι Κορυφής της Ευρωζώνης που πολλαπλασιάστηκαν, μονοπώλησαν το ενδιαφέρον του κοινού και αποτέλεσαν την κύρια δραστηριότητα της Ένωσης. Τα άλλα κράτη δεν μπόρεσαν να εκφέρουν τη γνώμη τους για όσα συνέβαιναν σε πολύ περιορισμένη έκταση. Προσπάθησαν να αντιδράσουν οργανώνοντας μια χωριστή συνάντηση για να συζητήσουν δικά τους προβλήματα χωρίς όμως η ενέργειά τους αυτή να έχει απήχηση.

Οι δυσαρέσκειες δεν δικαιολογούνται. Ο συνδετικός κρίκος των χωρών της Ένωσης είναι οικονομία. Από τη στιγμή που ορισμένες χώρες ενιαιοποιούν την οικονομική τους πολιτική και άλλες όχι, οι πρώτες θα αποτελούν το βασικό πυρήνα της Ένωσης και οι ενέργειές τους θα την καθορίζουν.

Πολλοί σχολιαστές των πρόσφατων εξελίξεων στην Ε.Ε. έχουν ήδη εκφραστεί για μια τέτοια προσέγγιση. Παρά τις διαφορές στα επιμέρους σκεπτικά τους συμφωνούν ότι η έξοδος από την κρίση επιβάλλει «την φυγή προς τα εμπρός» δηλαδή στην κατεύθυνση μιας οικονομικής διακυβέρνησης και μιας πολιτικής ενοποίησης. Αυτός είναι ο στόχος που πρέπει με σοβαρότητα και επιμονή να επιδιώξουμε. Το ελληνικό πρόβλημα δεν ήταν μία ατυχία στην πορεία της Ένωσης, η παρεκτροπή που ανέτρεψε ένα καλά σχεδιασμένο εγχείρημα. Ήταν ο καταλύτης που ανέδειξε τις αδυναμίες της μέχρι τώρα οικονομικής διακυβέρνησης, την ανάγκη ενός νέου προσδιορισμού της.

ΟΜΙΛΙΑ

ΤΟΥ

ΠΡΩΗΝ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΥ

ΚΩΣΤΑ ΣΗΜΙΤΗ

ΣΤΟ ΙΔΡΥΜΑ HEINRICH BÖLL

ΜΕ ΘΕΜΑ:

«Ελλάδα quo vadis;»

Βερολίνο, 23 Ιανουαρίου 2012

Κυρίες και Κύριοι,

Είναι ιδιαίτερη τιμή για μένα να είμαι ο κύριος ομιλητής της σημερινής εκδήλωσης. Δέχθηκα την πρόσκληση γιατί μας κατέχει όλους το συναίσθημα ότι είναι μια εποχή κρίσης και καθένας μας οφείλει να συμβάλει στην κατανόηση και επίλυση των προβλημάτων που ταλαιπωρούν την Ευρωπαϊκή Ένωση. Επί δύο χρόνια περίπου η κρίση χρέους αποτελεί το κεντρικό θέμα της ειδησεογραφίας με το ελληνικό πρόβλημα στο επίκεντρό της.

Ο τίτλος της σημερινής συζήτησης «Griechenland quo vadis?» υπονοεί ότι η πορεία της Ελλάδας έχει καθοριστική σημασία για την οικονομική εξέλιξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τούτο γιατί η κρίση χρέους εκδηλώθηκε πρώτα στην Ελλάδα και η αδυναμία της χώρας να εξοφλήσει τις οφειλές της προκαλεί την σημερινή αναταραχή στην Ένωση. Ευθύνη αποδίδουν στην Ελλάδα και γιατί θεωρούν ότι παραπλάνησε την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ως προς το ύψος των ελλειμμάτων και του χρέους της και πέτυχε την ένταξη στην ΟΝΕ χωρίς να έχει εκπληρώσει τις προϋποθέσεις. Ο ισχυρισμός αυτός, ότι η Ελλάδα πέτυχε την είσοδο στην ΟΝΕ ενώ δεν είχε τις προϋποθέσεις, δεν ανταποκρίνεται όμως στην πραγματικότητα.

Η αλήθεια είναι ότι τα κριτήρια ένταξης εγκρίθηκαν με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ και αφορούσαν το δημοσιονομικό έλλειμμα (που έπρεπε να είναι κάτω από το 3% του ΑΕΠ), τον πληθωρισμό, τα επιτόκια και τη σταθεροποίηση των συναλλαγματικών ισορροπιών. Τα στοιχεία πιστοποιήθηκαν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και την Κεντρική Ευρωπαϊκή Τράπεζα (ΕΚΤ), ενώ η απόφαση ελήφθη από τους υπουργούς οικονομικών στο πλαίσιο του ECOFIN.

Η Ελλάδα εισήλθε στη ζώνη του ευρώ με βάση την αξιολόγηση των επιδόσεών της του έτους 1999. Στη συνέχεια, το 2004, αμέσως μετά τις εκλογές, η καινούρια κυβέρνηση του κόμματος της Ν. Δημοκρατίας προχώρησε σε αναδρομική αλλαγή των κανόνων που αφορούσαν την εγγραφή των στρατιωτικών δαπανών: αντί της εγγραφής τους κατά τον χρόνο παράδοσης του εξοπλισμού -όπως ήταν ο κανόνας στην πλειονότητα, μάλιστα σήμερα στο σύνολο, των ευρωπαϊκών χωρών- οι δαπάνες μεταφέρθηκαν στο χρόνο κατά τον οποίο πραγματοποιούνταν οι παραγγελίες.

Αυτό είχε ως συνέπεια, σημαντικά ποσά που έπρεπε να περιληφθούν στους μετά το 2004 προϋπολογισμούς να εγγραφούν σαν δαπάνες της

προηγούμενης περιόδου -περιλαμβανομένου του 1999- μεταφορά η οποία διόγκωσε τα προηγούμενα ελλείμματα.

Έχω επανειλημμένως καταγγείλει αυτό το τέχνασμα, που υπέκρυπτε πολιτικά κίνητρα. Δυστυχώς, ορισμένοι επιμένουν ακόμη, αμφισβητώντας ουσιαστικά την αξιοπιστία των υπηρεσιών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της ΕΚΤ. Αλλά δεν θα πρέπει επίσης να μας διαφύγει μια λεπτομέρεια που υποδηλώνει κακοπιστία στο πλαίσιο αυτής της συζήτησης: το δημοσιονομικό έλλειμμα της Γαλλίας το 1997, έτος της ένταξής της -που υπολογιζόταν στο 3,3% του ΑΕΠ- ήταν υψηλότερο από της Ελλάδας (3,1%) ακόμη και μετά την προσαρμογή του 2004.

Τα ελλείμματα της Ελλάδας δεν είναι η αποκλειστική αιτία της σημερινής κρίσης στην Ευρωζώνη, όπως πολλοί πιστεύουν.

Τα χρέη δεν προέκυψαν μόνο από υπερβολικές σπατάλες. Έχουν και άλλες αιτίες. Παράδειγμα αποτελεί η ισπανική περίπτωση. Η Ισπανία βρίσκεται σήμερα σε κρίση, αν και δεν παρουσίαζε ελλείμματα ανώτερα του ορίου του 3% του ΑΕΠ και είχε δημόσιο χρέος που έφτανε μόλις το 31% του ΑΕΠ το 2006. Αιτία της κρίσης ήταν η αλόγιστη ανάπτυξη της οικοδομικής δραστηριότητας, η κατάρρευση των τιμών των ακινήτων, η αδυναμία των τραπεζών να εισπράξουν τα δάνεια που είχαν χορηγήσει και η υποχρεωτική πια παρέμβαση της πολιτείας για να σώσει τις τράπεζες και να περιορίσει τις επιπτώσεις της κρίσης.

Η διαφορά επιπέδων ανάπτυξης μεταξύ Βορρά και Νότου, η μειωμένη ανταγωνιστικότητα των περιφερειακών χωρών και τα μεγάλα ελλείμματα στο ισοζύγιο εξωτερικών συναλλαγών τους ήταν ένας πολύ σοβαρότερος λόγω για την έξαρση του χρέους στις χώρες της περιφέρειας της Ένωσης από την διαχειριστική ανικανότητα των διοικούντων της. Κατά μέσο όρο το διάστημα 2000-07 το ετήσιο έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου της Ελλάδος ήταν -8,4% και της Πορτογαλίας -9,4% ενώ το πλεόνασμα της Γερμανίας ήταν 3,2% και της Ολλανδίας 5,4%. Για να καλύψουν το έλλειμμα αυτό οι περιφερειακές χώρες είναι υποχρεωμένες να δανείζονται όλο και περισσότερο. Το αποτέλεσμα είναι η αύξηση του δημοσίου χρέους τους.

Η εξέλιξη αυτή δεν είχε προβλεφθεί από τους δημιουργούς της ΟΝΕ. Πίστευαν, ότι η ελευθερία διακίνησης κεφαλαίων και η ενιαία αγορά θα διασφάλιζαν χάρη στο χαμηλότερο εργατικό κόστος επενδύσεις στις

περιφερειακές χώρες και έτσι η απόσταση από τις αναπτυγμένες θα μειωνόταν βαθμιαία. Παράβλεψαν ότι η διαδικασία σύγκλισης δεν μπορεί να ολοκληρωθεί σε λίγα χρόνια, ιδίως διότι η καθυστέρηση της ανάπτυξης δεν οφείλεται μόνο σε οικονομικά αίτια, αλλά και σε υστερήσεις σε άλλους τομείς όπως της διοίκησης και της παιδείας όπου οι αλλαγές απαιτούν χρόνο. Πίστευαν επίσης ότι η υπέρβαση ενός ανεκτού ορίου του ελλείμματος του ισοζυγίου πληρωμών θα οδηγούσε σε παύση χρηματοδότησης των εισαγωγών από τις τράπεζες, το κλείσιμο επιχειρήσεων και τη μείωση της ζήτησης για τα εισαγόμενα προϊόντα, ώστε να επανέλθει υπό την πίεση της υποχώρησης της οικονομικής δραστηριότητας η ισορροπία στις διεθνείς συναλλαγές και βαθμιαία η ανάκαμψη. Το θεωρητικό αυτό σχήμα δεν επαληθεύτηκε. Οι τράπεζες συνέχισαν να χρηματοδοτούν ακόμη και όταν ξεπεράστηκαν τα ασαφή όρια ασφάλειας. Όταν ούτε αυτές δεν μπορούσαν πια να δανείζονται από άλλες τράπεζες, τα κράτη αναγκάστηκαν να καλύψουν το κενό με δικό τους δανεισμό και στήριξη των τραπεζών με αποτέλεσμα τη συσσώρευση τελικά ενός τεράστιου δημοσίου χρέους.

Χρειάζεται λοιπόν η διαμόρφωση ενός νέου τρόπου αντιμετώπισης των ανισοτήτων μεταξύ του ανεπτυγμένου κεντρικού πυρήνα της ευρωζώνης και της λιγότερο ανεπτυγμένης περιφέρειάς της. Αν αυτό δεν συμβεί τότε θα υπάρξουν και στο μέλλον επαναλαμβανόμενες κρίσεις.

Οι χώρες της περιφέρειας της Ένωσης παρουσιάζουν εκτός της μειωμένης ανταγωνιστικότητας και υστερήσεις στην οργάνωση της διοίκησης, την αποτελεσματικότητα των υπηρεσιών τους, τις γνώσεις και ικανότητες των υπαλλήλων τους. Οι ρυθμίσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης εφαρμόζονται, αλλά με καθυστερήσεις, με ατέλειες και με τρόπο που δεν συμπίπτει με τις επιδιώξεις της Ένωσης.

Η υστέρηση στη λειτουργία θεσμών έδωσε αφορμή στον ισχυρισμό, ότι η Ελλάδα αλλά ίσως και άλλες περιφερειακές χώρες δεν θα 'πρεπε να είχαν γίνει μέλη της ΟΝΕ. Η ΟΝΕ δεν είναι όμως μια παρέα προηγμένων χωρών που έχουν κοινά συμφέροντα αντίθετα προς εκείνα των χωρών που υστερούν. Είναι ένα εξελικτικό στάδιο της Ένωσης, ώστε να διευκολυνθεί η οικονομική συνεργασία των μελών της, να δημιουργηθούν σχέσεις οι οποίες θα ενδυναμώνουν την κοινή προσπάθεια ανάπτυξης, να επιτευχθεί βαθμιαία σύγκλιση των οικονομιών και καλύτερη εκμετάλλευση των δυνατοτήτων που παρέχουν η κατάργηση των συνόρων και οι κοινές επιδιώξεις. Είναι κοινό σχέδιο προόδου. Οφείλει να εντάσσει λοιπόν στο σχεδιασμό τόσο τους πιο

ισχυρούς με τις δυνατότητές τους όσο και τους πιο αδύνατους με τις αδυναμίες τους. Να λαμβάνει υπόψη του τις ανισότητες και να αποτιμά το γεγονός ότι οι αναπτυγμένες χώρες δεν επιβαρύνονται μόνο αλλά αποκομίζουν και σημαντικά κέρδη χάρη στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες τους και τις εξαγωγές τους.

Το πλέγμα πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό που έχει δημιουργηθεί από τη μέχρι τώρα κοινή πορεία αποτελεί μια τεράστια επένδυση σε ιδέες, κεφάλαια και εργασία που κανένα από τα μέλη δεν είναι σε θέση να αγνοήσει και να θυσιάσει χωρίς τεράστιο κόστος για το ίδιο. Τα αποτελέσματα μιας διάσπασης της ΟΝΕ δεν μπορούν να υπολογιστούν. Θα ήταν εξαιρετικά αρνητικά ακόμη και για κείνους που ίσως θεωρούν ότι η ΟΝΕ δεν εγγυάται πλήρως τα οικονομικά τους συμφέροντα. Όλες οι χώρες θα υποβαθμίζονταν κατά πολύ τόσο όσον αφορά την πολιτική τους απήχηση όσο και τις οικονομικές τους δυνατότητες.

Η αλληλεγγύη είναι ένας όρος που δεν είναι αρεστός σε ορισμένες χώρες της Ένωσης. Θεωρούν ότι υποδηλώνει μια υποχρέωση συμπαράστασης προς άλλους που δεν τηρούν τις υποχρεώσεις τους. Συνεπάγεται μια μονόπλευρη δέσμευση. Όμως τα πράγματα επιβάλλουν την αμοιβαία σύμπραξη και συμπαράσταση. Η έκταση της καθορίζεται όχι μόνο από τα νομικά κείμενα αλλά και από τις συνθήκες, τις σχέσεις που έχουν διαμορφωθεί και τους κινδύνους που προκύπτουν. Σε ένα σύνολο όπου υπάρχουν συνεχείς και χρήσιμες αλληλοεπιδράσεις ανάμεσα στα μέλη του τόσο ο ισχυρότερος όσο και ο ασθενέστερος έχουν συμφέρον για τη διατήρηση και την ενίσχυσή του.

Όταν ιδρύθηκε η ΟΝΕ πολλοί παρατηρητές στη Μ. Βρετανία και στις ΗΠΑ θεώρησαν ότι το εγχείρημα είναι καταδικασμένο σε αποτυχία. Υποστήριξαν ότι μια νομισματική ένωση προϋποθέτει μια πολιτική ενοποίηση, ώστε να υπάρχει μια κεντρική εξουσία που θα παίρνει τις απαραίτητες αποφάσεις. Η έλλειψή της θα οδηγήσει την Ένωση σε αδιέξοδα. Κατά τη διάρκεια της κρίσης επανέλαβαν ότι «η Ευρώπη συναντά δυσκολίες επειδή οι πολιτικές ελίτ υποχρέωσαν την ευρωπαϊκή ήπειρο να υιοθετήσει ένα ενιαίο νόμισμα, αν και δεν ήταν έτοιμη γι' αυτό» (Krugmann, International Herald Tribune 21/2/2010). Αποκάλεσαν την ΟΝΕ «ευρωσαλάτα».

Η εξέλιξη επιβεβαίωσε μόνο μερικά τις προβλέψεις αυτές. Η ΟΝΕ λειτούργησε θετικά για όλα τα μέλη της τα πρώτα χρόνια, οι χώρες της περιφέρειας χάρη σε υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, και μειωμένο κόστος

δανεισμού τους και συγκλίναν προς τις ανεπτυγμένες χώρες. Η κρίση που άρχισε το 2007 έδειξε ότι η πρόοδος αυτή ήταν εύθραυστη. Δεν βασιζόταν σε ένα συγκεκριμένο αποδεκτό από τα μέλη σχέδιο, αλλά σε μια πολιτική που έδινε πρωτεύουσα σημασία στην ελεύθερη λειτουργία της αγοράς και στην αυτόματη αποκατάσταση των ανισορροπιών που προκύπτουν. Η πολιτική δεν πρόβλεπε την αντιμετώπιση αρνητικών φαινομένων στην Ένωση, όπως ήταν η μεγέθυνση των ελλειμμάτων και η μείωση της ανταγωνιστικότητας ορισμένων κρατών. Η ύφεση, το δημόσιο χρέος, τα κυβερνητικά ελλείμματα, οι δυσκολίες των τραπεζών πήραν ως εκ τούτου ανησυχητικές διαστάσεις. Οι αυτόματοι σταθεροποιητές, στους οποίους οι κυβερνήσεις έλπιζαν ότι θα ελέγχουν την κρίση, δεν λειτούργησαν.

Μόλις στα τέλη του 2009 η ΟΝΕ άρχισε να συνειδητοποιεί ότι οι διαφορές της ανταγωνιστικότητας στην Ένωση, η υπερχρέωση των περιφερειακών χωρών και η ανασφάλεια που είχε προκληθεί από τη χρηματοπιστωτική κρίση στις αγορές οδηγούσαν σε κρίση χρέους, σε κίνδυνο στάσης πληρωμών ορισμένων χωρών με άμεσα αρνητικά αποτελέσματα για τις τράπεζες. Αφορμή ήταν η εξέλιξη στην Ελλάδα. Χρειάστηκαν πέντε περίπου μήνες για να εκπονηθεί την άνοιξη του 2010 ένα σχέδιο διάσωσης για την Ελλάδα από την Ευρωπαϊκή Ένωση και να θεσμοθετηθεί ο προσωρινός Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF) με κεφάλαιο 440 δις ευρώ, που θα συμπαραστεκόταν σε άλλα μέλη της ΟΝΕ.

Η εξέλιξη αυτή αποτέλεσε, παρά τις καθυστερήσεις στη λήψη των αποφάσεων, ένα αποφασιστικό βήμα σε μια νέα κατεύθυνση σε σύγκριση με το παρελθόν των αμφιβολιών και διισταγμών. Η ρήτρα της Συνθήκης, ότι τα κράτη μέλη της ΟΝΕ δεν είναι υποχρεωμένα να συμπαρίστανται σε κράτος που δεν μπορεί να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις του και ότι κάθε κράτος μέλος θα πρέπει μόνο του να αντιμετωπίζει τις όποιες δυσκολίες, ξεπεράστηκε από τα πράγματα. Η αντίληψη ότι τα μέλη της ΟΝΕ έχουν κοινές επιδιώξεις, κοινά συμφέροντα και πρέπει να αντιμετωπίζουν από κοινού τους κινδύνους επικράτησε. Έγινε αποδεκτό, παρά τις ισχυρές αντιρρήσεις που υπάρχουν στην κοινή γνώμη πολλών κρατών, ότι η τύχη του ενός κράτους μέλους μπορεί να επηρεάσει τις τύχες των άλλων μελών και γι' αυτό απαιτείται μόνιμος συντονισμός και κοινές δράσεις.

Η συμφωνία μεταξύ της ΟΝΕ και της Ελλάδας για την πολιτική, που οφείλει να εφαρμόσει η Ελλάδα, ώστε να της χορηγηθεί το σύνολο των δόσεων του συμφωνηθέντος δανείου, γνωστή ως Μνημόνιο, συντάχτηκε χωρίς να υπάρχει

ικανοποιητική προετοιμασία και λειτούργησε με τρόπο που επιδείνωσε την κατάσταση. Το κύριο χαρακτηριστικό της ήταν ότι απαιτούσε από την Ελλάδα να αποκαταστήσει σε μόλις τρία χρόνια δηλαδή μέχρι το 2013 μια δημοσιονομική κατάσταση σύμφωνη με τις επιταγές των Συνθηκών, να περιοριστεί δηλαδή το έλλειμμά της από 15,4% του ΑΕΠ σε 3% δηλαδή κατά 12%. Για να επιτευχθεί αυτό το αποτέλεσμα η περικοπή των δαπανών θα έπρεπε να φτάσει το 18% συνολικά, ώστε να καλυφθούν οι μειώσεις εσόδων λόγω της υποχώρησης της οικονομικής δραστηριότητας. Αυτοί οι όροι συνεπάγονταν περιορισμούς στις δαπάνες και επιδόσεις ως προς την αναπτυξιακή προσπάθεια που ξεπερνούσαν κατά πολύ αυτό που μπορούν να επιτύχουν χώρες με πολύ καλύτερες προϋποθέσεις ανάκαμψης απ' ό,τι η Ελλάδα. Ήταν εξωπραγματικοί. Το Μνημόνιο δεν προέβλεπε επίσης ειδική ρύθμιση να αντισταθμίσει τις επιπτώσεις της περικοπής δαπανών στις επενδύσεις, όπως π.χ. τη δυνατότητα άντλησης των πόρων των διαθρωτικών ταμείων χωρίς να υπάρχει εθνική συμμετοχή. Το αποτέλεσμα ήταν η Ελλάδα να επιτύχει μεν περιορισμό του ελλείμματος κατά 6% του ΑΕΠ περίπου συνολικά το 2010 και το 2011, γνώρισε όμως μια πρωτόγνωρη ύφεση για τα χρόνια 2009-2012 πολύ υψηλότερη εκείνης που καθόριζε το Μνημόνιο. Αντί για 8,6% περίπου υπολογίζεται να φτάσει συνολικά στο -15% περίπου. Οι αισιόδοξες προβλέψεις του Μνημονίου για αρχή ανάπτυξης από το 2012, πρωτογενή πλεονάσματα ήδη από το 2012 και προσφυγή στις διεθνείς αγορές για δανεισμό επίσης από το 2012 αποδείχθηκαν τελείως λανθασμένες. Η ύφεση και η αβεβαιότητα ματαίωσαν τέλος τα όποια σχέδια επενδύσεων.

Οι συντάκτες του Μνημονίου είχαν παραλείψει επίσης να συναρτήσουν τους στόχους τους με τις πραγματικές εξελίξεις, να προβλέψουν δηλαδή ότι σε περίπτωση ύφεσης θα παρατείνεται αυτόματα ο χρόνος πραγματοποίησης των στόχων ή και θα περιορίζονται ορισμένες επιδιώξεις. Ήταν ένα πολιτικά μοιραίο λάθος. Η παράλειψη είχε ως αποτέλεσμα να εξακολουθεί το αρχικό σκληρό πρόγραμμα λιτότητας παρά την ύφεση που επήλθε και να επιτείνει κατά πολύ την ύφεση.

Επειδή οι αρχικοί υπολογισμοί των δανειστών δεν μπορούσαν να επαληθευτούν και δεν επαληθεύτηκαν πραγματοποιούνταν νέες διαπραγματεύσεις και εξαγγέλλονταν νέα μέτρα πριν από την καταβολή κάθε νέας δόσεως του δανείου. Επιδίωξη ήταν να επιτευχθεί παρ' όλες τις δυσκολίες ο αρχικός λανθασμένος σχεδιασμός. Αυτός ο συνεχής επαναπροσδιορισμός της πολιτικής και η συνεχής προσθήκη όλο και περισσοτέρων φόρων και περιορισμών δημιούργησαν την εντύπωση ότι η

πολιτική συμπίεσης των εισοδημάτων δεν έχει τέλος, ότι οι επιβαρύνσεις αφορούν σχεδόν αποκλειστικά τους μισθωτούς, συνταξιούχους και ιδιοκτήτες των ακινήτων, ότι η Ευρωζώνη και η κυβέρνηση ακολουθούν αδιέξοδο δρόμο χωρίς να ενδιαφέρονται για τις επιπτώσεις. Κατά την κοινή γνώμη η εφαρμοζόμενη πολιτική δεν επιδίωξε την διόρθωση των κακώς κειμένων στη χώρα με αποτέλεσμα οι κυρίως υπεύθυνοι για την αθλιότητα της δημοσιονομικής κατάστασης να μην συνεισφέρουν στην ανόρθωση της οικονομίας. Η διαμαρτυρία διογκώθηκε και πήρε πρωτοφανείς διαστάσεις με αποτέλεσμα την πολιτική κρίση, τις συνεχείς απεργίες και την άρνηση του κρατικού μηχανισμού να συνεργασθεί στην εφαρμογή της πολιτικής. Η άποψη ότι η Ελλάδα πρέπει να φύγει από την Ευρωζώνη άρχισε να κερδίζει έδαφος στην Ελλάδα, μια χώρα στην οποία μέχρι τότε ελάχιστοι αμφισβητούσαν τη σκοπιμότητα της συμμετοχής της στην Ένωση. Η αντιπολίτευση που ισχυρίζεται, ότι θα επαναδιαπραγματευτεί όλες τις συμφωνίες έχει όλο και μεγαλύτερη απήχηση αν και ήταν η κύρια υπεύθυνη της οικονομικής καταστροφής.

Οι λύσεις της Συνόδου Κορυφής του Οκτωβρίου 2011 της Ευρωζώνης είναι ικανοποιητικές; Η απόφαση περικοπής κατά 50% των απαιτήσεων κατά της Ελλάδας από τα ελληνικά ομόλογα που κατέχουν οι τράπεζες και οι ασφαλιστικές επιχειρήσεις αποτελεί μια σοβαρή βοήθεια για να καταστεί βιώσιμο το ελληνικό χρέος. Όπως και η απόφαση να ενισχυθεί το EFSF με περισσότερους πόρους, ώστε να βοηθήσει με εγγυήσεις τα κράτη μέλη της Ένωσης να δανείζονται από τις αγορές, βελτίωσε τις δυνατότητες της Ευρωζώνης να χειριστεί την κρίση χρέους. Όσον αφορά την ανακεφαλαίωση των τραπεζών η Σύνοδος αποφάσισε σωστά να απαιτήσει από 70 περίπου τράπεζες να αυξήσουν το κεφάλαιο της στο 9% των υποχρεώσεών τους αφού επανεκτιμήσουν τα ομόλογα που κατέχουν στην τρέχουσα αγοραία αξία.

Οι λύσεις αυτές αποτελούν παρ' όλα αυτά μια μερική μόνον αντιμετώπιση του προβλήματος του χρέους. Η μείωση των απαιτήσεων των τραπεζών μαζί με άλλα μέτρα υπολογίζεται ότι θα μειώσουν το ύψος του χρέους της Ελλάδας στο 120% του ΑΕΠ το 2020. Ένα χρέος αυτού του επιπέδου είναι διπλάσιο εκείνου που προσδιορίζεται ως το ανώτατο επιτρεπτό από τις Συνθήκες. Θα χρειαστεί λοιπόν και περαιτέρω μείωση.

Οι ασάφειες και οι ημιτελείς λύσεις δείχνουν ότι τα κύρια μέλη της ΟΝΕ δεν έχουν καταλήξει σε μια ολική προσέγγιση των προβλημάτων. Χρειάζεται λοιπόν επιπρόσθετα ένα σχέδιο για το μέλλον, που θα δώσει στην ΟΝΕ τη

δυνατότητα να αποφασίζει πιο γρήγορα, πιο αποφασιστικά και να αξιοποιεί μέσα και δυνατότητες που αν και αναγκαίες δεν διαθέτει σήμερα. Η διαφορά των επιπέδων ανταγωνιστικότητας, διοικητικής ικανότητας ή παιδείας δεν αίρεται εάν δοθούν τώρα χρήματα σε κάθε κατεύθυνση ώστε να εξοφληθούν χρέη, να χορηγηθούν εγγυήσεις ή να ανακεφαλαιωθούν οι τράπεζες. Οι πρωταγωνιστές της Ευρωζώνης δεν θέλουν να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα αυτά γιατί αυτό θα απαιτούσε ένα βήμα προς μια πολύ στενότερη συνεργασία. Δεν είναι όμως ακόμη ούτε ιδεολογικά ούτε πολιτικά ούτε τεχνικά έτοιμοι για το βήμα αυτό.

Οι αποφάσεις της Ευρωζώνης δεν συνδέονται με ένα συγκεκριμένο πρόγραμμα αλλά προκύπτουν από μια τακτική στάση που υπακούει στην αρχή «βλέποντας και κάνοντας». Η οικονομική διακυβέρνηση δεν είναι και δεν μπορεί να εξαντληθεί σε διάφορα διάσπαρτα μέτρα για όποιο πρόβλημα παρουσιάζεται. Η πραγματοποίησή της προϋποθέτει τόσο την πολιτική βούληση για μια νέα δομή διακυβέρνησης, η οποία θα συμπληρώνει ή και θα τροποποιεί τις υπάρχουσες δομές όσο και μια μακροπρόθεσμη συνολική άποψη για την εφαρμοστέα πολιτική. Το σημερινό σύστημα επεξεργασία και εφαρμογής πολιτικής βασίζεται σε δυσκίνητα όργανα και είναι ακατάλληλο διότι προϋποθέτει τη συμφωνία όλων των κρατών μελών για τη λήψη μιας απόφασης. Οδηγεί σε καθυστερημένες και βραχυπρόθεσμες αντιδράσεις.

Κατά την κυρίαρχη άποψη στην πρακτική της ΟΝΕ η επίλυση του προβλήματος των διαφορών επιπέδου ανταγωνιστικότητας Βορρά και Νότου απαιτεί κυρίως προώθηση αλλαγών στις αγορές εργασίας και διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις. Αυτά δεν αρκούν. Χρειάζεται κα στήριξη των οικονομιών του Νότου με επενδύσεις και διεύρυνση των εξαγωγών τους προς το Βορρά. Επιπρόσθετα είναι αναγκαίο να υπάρξει μια συνολική οικονομική πολιτική αντίληψη για την ανάπτυξη στην Ευρωζώνη. Μια οικονομική διακυβέρνηση, που δεν θα περιορίζεται όπως σήμερα μόνο σε τρέχοντα προβλήματα αλλά θα φροντίζει για την ισόρροπη κατανομή των ωφελειών της στην ΟΝΕ, είναι σε θέση να διαχειριστεί πολύ καλύτερα το ευρύτερο θέμα της ανάπτυξης.

Η οικονομική διακυβέρνηση απαιτεί αλλαγές στις Συνθήκες για να πραγματοποιηθεί. Προθυμία όμως για τροποποιήσεις των Συνθηκών δεν υπάρχει ούτε στους πολιτικούς ούτε στους πολίτες. Η τελευταία αλλαγή που εγκρίθηκε το 2009 και έγινε γνωστή ως Συνθήκη της Λισσαβόνας ήταν αποτέλεσμα μακρών διαπραγματεύσεων, ενός δημοψηφίσματος για την έγκριση πρότασης ενός Ευρωπαϊκού Συντάγματος με αρνητική έκβαση και

σφοδρών αντιπαραθέσεων σχεδόν επί μια δεκαετία. Η μεταφορά εξουσιών από τα κράτη μέλη στα όργανα της Ένωσης είναι μεν μια αναπόφευκτη πορεία αλλά συναντά πια έντονες αντιδράσεις ιδίως στις μικρές χώρες και αυτές που δεν ανήκουν στην Ευρωζώνη. Οι πολίτες, αν και θέλουν να προχωρήσει η οικονομική ενοποίηση, δεν αποδέχονται να υπάρχει μια υπέρτερη οικονομική εξουσία που θα μπορεί να αποφασίζει για θέματα της χώρας τους αγνοώντας την άποψη της κυβέρνησης ή του κοινοβουλίου τους. Δεν αντιλαμβάνονται ότι η παγκοσμιοποίηση των οικονομικών συναλλαγών απαιτεί νέους τρόπους συνεργασίας των εθνικών κρατών και αυξημένο ρόλο στα υπερεθνικά όργανα που δημιουργούν.

Η οικονομική διακυβέρνηση μπορεί να επιδιωχθεί στο πλαίσιο της υφιστάμενης Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης. Η ΟΝΕ αποτελεί μια «ενισχυμένη συνεργασία», ένα τρόπο συνεργασίας που προβλέπεται ήδη στην συνθήκη της Λισαβόνας. Η ενισχυμένη συνεργασία θεσμοθετήθηκε για να επιτρέψει στα κράτη μέλη που το επιθυμούν να διευρύνουν τα πεδία δράσης τους ορίζοντας νέους στόχους και κανόνες στο πλαίσιο των Συνθηκών για τις μεταξύ τους σχέσεις. Τα μέλη της Ευρωζώνης έχουν λοιπόν τη δυνατότητα να διαμορφώσουν νέους θεσμούς, όπως έναν «Υπουργό Οικονομικών της Ευρωζώνης» ή ένα σχέδιο ανάπτυξης για την πραγματοποίηση επενδύσεων στην επικράτειά τους, χωρίς να απαιτείται η συμφωνία και των μελών της Ένωσης που δεν συμμετέχουν στην ΟΝΕ.

Μια τέτοια εξέλιξη δεν θα είναι χωρίς δυσκολίες, αν και προβλέπεται από τις Συνθήκες. Τα δέκα κράτη της Ένωσης που δεν συμμετέχουν στην Ευρωζώνη έχουν ήδη διαμαρτυρηθεί για τον τρόπο λειτουργίας της Ένωσης μετά την έναρξη της χρηματοπιστωτικής κρίσης το 2009. Τα Συμβούλια των υπουργών οικονομικών της ΟΝΕ και οι Σύνοδοι Κορυφής της Ευρωζώνης που πολλαπλασιάστηκαν, μονοπώλησαν το ενδιαφέρον του κοινού και αποτέλεσαν την κύρια δραστηριότητα της Ένωσης. Τα άλλα κράτη δεν μπόρεσαν να εκφέρουν τη γνώμη τους για όσα συνέβαιναν σε πολύ περιορισμένη έκταση. Προσπάθησαν να αντιδράσουν οργανώνοντας μια χωριστή συνάντηση για να συζητήσουν δικά τους προβλήματα χωρίς όμως η ενέργειά τους αυτή να έχει απήχηση.

Οι δυσαρέσκειες δεν δικαιολογούνται. Ο συνδετικός κρίκος των χωρών της Ένωσης είναι οικονομία. Από τη στιγμή που ορισμένες χώρες ενιαιοποιούν την οικονομική τους πολιτική και άλλες όχι, οι πρώτες θα αποτελούν το βασικό πυρήνα της Ένωσης και οι ενέργειές τους θα την καθορίζουν.

Πολλοί σχολιαστές των πρόσφατων εξελίξεων στην Ε.Ε. έχουν ήδη εκφραστεί για μια τέτοια προσέγγιση. Παρά τις διαφορές στα επιμέρους σκεπτικά τους συμφωνούν ότι η έξοδος από την κρίση επιβάλλει «την φυγή προς τα εμπρός» δηλαδή στην κατεύθυνση μιας οικονομικής διακυβέρνησης και μιας πολιτικής ενοποίησης. Αυτός είναι ο στόχος που πρέπει με σοβαρότητα και επιμονή να επιδιώξουμε. Το ελληνικό πρόβλημα δεν ήταν μία ατυχία στην πορεία της Ένωσης, η παρεκτροπή που ανέτρεψε ένα καλά σχεδιασμένο εγχείρημα. Ήταν ο καταλύτης που ανέδειξε τις αδυναμίες της μέχρι τώρα οικονομικής διακυβέρνησης, την ανάγκη ενός νέου προσδιορισμού της.

5.646 λέξεις

Κείμενο που στείλαμε για μετάφραση (Βεροίνο)

Είναι ιδιαίτερη τιμή για μένα να είμαι ο κύριος ομιλητής της σημερινής εκδήλωσης. Δέχθηκα την πρόσκληση όχι μόνο γιατί με τιμά αλλά κυρίως γιατί μας κατέχει όλους το συναίσθημα ότι είναι μια εποχή κρίσης και καθένας μας οφείλει να συμβάλει στην κατανόηση και επίλυση των προβλημάτων που ταλαιπωρούν την Ευρωπαϊκή Ένωση. Επί δύο χρόνια περίπου η κρίση χρέους αποτελεί το κεντρικό θέμα της ειδησεογραφίας με το ελληνικό πρόβλημα στο επίκεντρό της.

Ο τίτλος της σημερινής συζήτησης «Griechenland quo vadis?» υπονοεί ότι η πορεία της Ελλάδας έχει καθοριστική σημασία για την οικονομική εξέλιξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τούτο γιατί η κρίση χρέους εκδηλώθηκε πρώτα στην Ελλάδα και η αδυναμία της χώρας να εξοφλήσει τις οφειλές της προκαλεί την σημερινή αναταραχή στην Ένωση. Ευθύνη αποδίδουν στην Ελλάδα και γιατί θεωρούν ότι παραπλάνησε την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ως προς το ύψος των ελλειμμάτων και του χρέους της και πέτυχε την ένταξη στην ΟΝΕ χωρίς να έχει εκπληρώσει τις προϋποθέσεις. Ο ισχυρισμός αυτός, ότι η Ελλάδα πέτυχε την είσοδο στην ΟΝΕ ενώ δεν είχε τις προϋποθέσεις, δεν ανταποκρίνεται όμως στην πραγματικότητα.

Im Jahre 2004 hat die konservative griechische Regierung im Einvernehmen mit Eurostat die Regeln geändert, aufgrund derer die bis dato Regierung die Verteidigungsausgaben in den Haushalt buchte. Sie ersetzte die Verbuchung der Verteidigungsausgaben auf der Grundlage des Datums der Lieferung des Endprodukts durch eine Verbuchung auf der Grundlage des Datums des Vertrages. Diese Änderung wurde rückwirkend angewandt und

ergab für alle vorherigen Jahre ein höheres Defizit. Die Frage, wann die Verteidigungsausgaben von den Mitgliedstaaten gebucht werden sollen, ist in der Folge auf Antrag mehrerer Staaten erneut geprüft und entschieden worden. Eurostat legte am 9 März 2006 fest, dass die Verbuchung der Militärausgaben obligatorisch auf der Grundlage der Lieferung des Endprodukts zu erfolgen hat. Es wurde also die Regelung, die von der abgegangenen Regierung in Griechenland vor 2004 angewandt wurde, als richtig anerkannt. Die obligatorische Anwendung dieser Regel begann mit den Daten des Jahres 2005. Eurostat ermutigte allerdings die Mitgliedstaaten, die Daten für die vorangegangenen Jahre auf dieser Basis zu revidieren, falls sie dies wünschten. So werden nun seit 2005 die griechischen Ausgaben für Rüstungsgüter nach dem Datum der Lieferung verbucht. Die Daten für die vorangegangen Jahre wurden allerdings von der griechischen Regierung nicht revidiert. Hätte sie aber diese Anpassung vorgenommen, so würden die Defizite der vorangegangen Jahre sehr viel niedriger ausfallen, unter der drei Prozent Grenze. Die Behauptung, einer Kreativen Buchführung wäre somit feierlich widerlegt worden.

Το έλλειμμα της Ελλάδας ήταν 1,8% του ΑΕΠ πριν την λανθασμένη αναθεώρηση των στοιχείων του κρίσιμου έτους για την ένταξη στην ΟΝΕ 1999 και 3,07% του ΑΕΠ μετά την αναθεώρηση. Πολλοί νομίζουν μετά τον τόσο θόρυβο για την δήθεν παραποίηση των στοιχείων και την εξαπάτηση της Ευρωζώνης, ότι η Ελλάδα ήταν η μόνη χώρα μετά την αναθεώρηση των στοιχείων, που είχε έλλειμμα ανώτερο του 3%. Όμως σύμφωνα με τα στοιχεία που δημοσιεύει η Eurostat η

Ισπανία είχε το 1997 το κρίσιμο έτος για την ένταξή της έλλειμμα 3,37% του ΑΕΠ, η Γαλλία 3,31% και η Πορτογαλία 3,38%. Τα ανώτερα από το όριο του 3% αυτά ελλείμματα προέκυψαν, όπως και στην περίπτωση της Ελλάδας, μετά από αλλεπάλληλες επανεξετάσεις των στοιχείων από την Eurostat. Μόνο όμως για την Ελλάδα έγινε λόγος για δημιουργική λογιστική. Καιρός πιστεύω, είναι να σταματήσουμε αυτή η συζήτηση και να ενδιαφερθούμε πως θα λύσουμε τα προβλήματα του σήμερα.

Η Ελλάδα ήταν από το 2004 σχεδόν συνεχώς υπό καθεστώς δημοσιονομικής επιτήρησης σύμφωνα με τις Συνθήκες, διότι το έλλειμμά της υπερέβαινε το 3% του ΑΕΠ. Η επιτήρηση από τις υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και τον αρμόδιο κοινοτικό επίτροπο θα έπρεπε να έχει επισημάνει πολύ νωρίτερα την αύξηση του ελλείμματος και του χρέους ώστε να προληφθεί η επιδείνωση της κατάστασης. Η διαρκής επιτήρηση ήταν όμως μια φιλική σύμπραξη με την ελληνική συντηρητική κυβέρνηση και όχι ουσιαστική εποπτεία. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεν έδειξε ούτε την αντικειμενικότητα ούτε την επιμέλεια που όφειλε για να παρεμποδίσει από το 2007 και μετά την χειροτέρευση της κατάστασης. Αν είχε παρέμβει έγκαιρα, το πρόβλημα του χρέους ως προς την Ελλάδα δεν θα ήταν τόσο εκτεταμένο.

Τα ελλείμματα της Ελλάδας δεν είναι η αποκλειστική αιτία της σημερινής κρίσης στην Ευρωζώνη, όπως πολλοί πιστεύουν.
Τα χρέη δεν προέκυψαν μόνο από υπερβολικές σπατάλες. Έχουν και άλλες αιτίες. Παράδειγμα αποτελεί η ισπανική περίπτωση. Η Ισπανία βρίσκεται σήμερα σε κρίση, αν και δεν παρουσίαζε ελλείμματα ανώτερα του ορίου του 3% του ΑΕΠ και είχε δημόσιο

χρέος που έφτανε μόλις το 31% του ΑΕΠ το 2006. Αιτία της κρίσης ήταν η αλόγιστη ανάπτυξη της οικοδομικής δραστηριότητας, η κατάρρευση των τιμών των ακινήτων, η αδυναμία των τραπεζών να εισπράξουν τα δάνεια που είχαν χορηγήσει και η υποχρεωτική πια παρέμβαση της πολιτείας για να σώσει τις τράπεζες και να περιορίσει τις επιπτώσεις της κρίσης.

Η διαφορά επιπέδων ανάπτυξης μεταξύ Βορρά και Νότου, η μειωμένη ανταγωνιστικότητα των περιφερειακών χωρών και τα μεγάλα ελλείμματα στο ισοζύγιο εξωτερικών συναλλαγών τους ήταν ένας πολύ σοβαρότερος λόγω για την έξαρση του χρέους στις χώρες της περιφέρειας της Ένωσης από την διαχειριστική ανικανότητα των διοικούντων της. Ο Νότος αγοράζει από το Βορρά βιομηχανικά προϊόντα υψηλής ποιότητας και τεχνολογίας. Ο Βορράς αντίθετα αγοράζει από το Νότο πολύ λιγότερα αγαθά. Κατά μέσο όρο το διάστημα 2000-07 το ετήσιο έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου της Ελλάδος ήταν -8,4% και της Πορτογαλίας -9,4% ενώ το πλεόνασμα της Γερμανίας ήταν 3,2% και της Ολλανδίας 5,4%. Για να καλύψουν το έλλειμμα αυτό οι περιφερειακές χώρες είναι υποχρεωμένες να δανείζονται όλο και περισσότερο. Το αποτέλεσμα είναι η αύξηση του δημοσίου χρέους τους.

Η εξέλιξη αυτή δεν είχε προβλεφθεί από τους δημιουργούς της ΟΝΕ. Πίστευαν, ότι η ελευθερία διακίνησης κεφαλαίων και η ενιαία αγορά θα διασφάλιζαν χάρη στο χαμηλότερο εργατικό κόστος επενδύσεις στις περιφερειακές χώρες και έτσι η απόσταση από τις αναπτυγμένες θα μειωνόταν βαθμιαία. Παράβλεψαν ότι η διαδικασία σύγκλισης δεν μπορεί να ολοκληρωθεί σε λίγα χρόνια,

ιδίως διότι η καθυστέρηση της ανάπτυξης δεν οφείλεται μόνο σε οικονομικά αίτια, αλλά και σε υστερήσεις σε άλλους τομείς όπως της διοίκησης και της παιδείας όπου οι αλλαγές απαιτούν χρόνο. Πίστευαν επίσης ότι η υπέρβαση ενός ανεκτού ορίου του ελλείμματος του ισοζυγίου πληρωμών θα οδηγούσε σε παύση χρηματοδότησης των εισαγωγών από τις τράπεζες, το κλείσιμο επιχειρήσεων και τη μείωση της ζήτησης για τα εισαγόμενα προϊόντα, ώστε να επανέλθει υπό την πίεση της υποχώρησης της οικονομικής δραστηριότητας η ισορροπία στις διεθνείς συναλλαγές και βαθμιαία η ανάκαμψη. Το θεωρητικό αυτό σχήμα δεν επαληθεύτηκε. Οι τράπεζες συνέχισαν να χρηματοδοτούν ακόμη και όταν ξεπεράστηκαν τα ασαφή όρια ασφάλειας. Όταν ούτε αυτές δεν μπορούσαν πια να δανείζονται από άλλες τράπεζες, τα κράτη αναγκάστηκαν να καλύψουν το κενό με δικό τους δανεισμό και στήριξη των τραπεζών με αποτέλεσμα τη συσσώρευση τελικά ενός τεράστιου δημοσίου χρέους.

Χρειάζεται λοιπόν η διαμόρφωση ενός νέου τρόπου αντιμετώπισης των ανισοτήτων μεταξύ του ανεπτυγμένου κεντρικού πυρήνα της ευρωζώνης και της λιγότερο ανεπτυγμένης περιφέρειάς της. Αν αυτό δεν συμβεί τότε θα υπάρξουν και στο μέλλον επαναλαμβανόμενες κρίσεις.

Οι χώρες της περιφέρειας της Ένωσης παρουσιάζουν εκτός της μειωμένης ανταγωνιστικότητας και υστερήσεις στην οργάνωση της διοίκησης, την αποτελεσματικότητα των υπηρεσιών τους, τις γνώσεις και ικανότητες των υπαλλήλων τους. Οι ρυθμίσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης εφαρμόζονται, αλλά με καθυστερήσεις, με ατέλειες και με τρόπο που δεν συμπίπτει με τις επιδιώξεις της

Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Η ελληνική στατιστική υπηρεσία για παράδειγμα αποτελούσε μέχρι πρόσφατα τμήμα του υπουργείου Οικονομικών από το οποίο δεχόταν και εντολές. Η λειτουργία της ως Ανεξάρτητη Αρχή συνοδεύτηκε από έντονες διαμάχες στο διοικητικό συμβούλιό της για τον τρόπο παρουσίασης των στοιχείων. Ορισμένα μέλη επέμεναν ότι οι στατιστικές πρέπει να στηρίζουν τις κυβερνητικές προσπάθειες.

Η υστέρηση στη λειτουργία θεσμών έδωσε αφορμή στον ισχυρισμό, ότι η Ελλάδα αλλά ίσως και άλλες περιφερειακές χώρες δεν θα 'πρεπε να είχαν γίνει μέλη της ΟΝΕ. Η ΟΝΕ δεν είναι όμως μια παρέα προηγμένων χωρών που έχουν κοινά συμφέροντα αντίθετα προς εκείνα των χωρών που υστερούν. Είναι ένα εξελικτικό στάδιο της Ένωσης, ώστε να διευκολυνθεί η οικονομική συνεργασία των μελών της, να δημιουργηθούν σχέσεις οι οποίες θα ενδυναμώνουν την κοινή προσπάθεια ανάπτυξης, να επιτευχθεί βαθμιαία σύγκλιση των οικονομιών και καλύτερη εκμετάλλευση των δυνατοτήτων που παρέχουν η κατάργηση των συνόρων και οι κοινές επιδιώξεις. Είναι κοινό σχέδιο προόδου. Οφείλει να εντάσσει λοιπόν στο σχεδιασμό τόσο τους πιο ισχυρούς με τις δυνατότητές τους όσο και τους πιο αδύνατους με τις αδυναμίες τους. Να λαμβάνει υπόψη του τις ανισότητες και να αποτιμά το γεγονός ότι οι αναπτυγμένες χώρες δεν επιβαρύνονται μόνο αλλά αποκομίζουν και σημαντικά κέρδη χάρη στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες τους και τις εξαγωγές τους.

Το πλέγμα πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό που έχει δημιουργηθεί από τη μέχρι τώρα κοινή πορεία αποτελεί μια τεράστια επένδυση σε ιδέες, κεφάλαια και εργασία που κανένα από τα μέλη δεν είναι

σε θέση να αγνοήσει και να θυσιάσει χωρίς τεράστιο κόστος για το ίδιο. Τα αποτελέσματα μιας διάσπασης της ΟΝΕ δεν μπορούν να υπολογιστούν. Θα ήταν εξαιρετικά αρνητικά ακόμη και για κείνους που ίσως θεωρούν ότι η ΟΝΕ δεν εγγυάται πλήρως τα οικονομικά τους συμφέροντα. Όλες οι χώρες θα υποβαθμίζονταν κατά πολύ τόσο όσον αφορά την πολιτική τους απήχηση όσο και τις οικονομικές τους δυνατότητες.

Η αλληλεγγύη είναι ένας όρος που δεν είναι αρεστός σε ορισμένες χώρες της Ένωσης. Θεωρούν ότι υποδηλώνει μια υποχρέωση συμπαράστασης προς άλλους που δεν τηρούν τις υποχρεώσεις τους. Συνεπάγεται μια μονόπλευρη δέσμευση. Όμως τα πράγματα επιβάλλουν την αμοιβαία σύμπραξη και συμπαράσταση. Η έκταση της καθορίζεται όχι μόνο από τα νομικά κείμενα αλλά και από τις συνθήκες, τις σχέσεις που έχουν διαμορφωθεί και τους κινδύνους που προκύπτουν. Σε ένα σύνολο όπου υπάρχουν συνεχείς και χρήσιμες αλληλοεπιδράσεις ανάμεσα στα μέλη του τόσο ο ισχυρότερος όσο και ο ασθενέστερος έχουν συμφέρον για τη διατήρηση και την ενίσχυσή του.

Όταν ιδρύθηκε η ΟΝΕ πολλοί παρατηρητές στη Μ. Βρετανία και στις ΗΠΑ θεώρησαν ότι το εγχείρημα είναι καταδικασμένο σε αποτυχία. Υποστήριξαν ότι μια νομισματική ένωση προϋποθέτει μια πολιτική ενοποίηση, ώστε να υπάρχει μια κεντρική εξουσία που θα παίρνει τις απαραίτητες αποφάσεις. Η έλλειψή της θα οδηγήσει την Ένωση σε αδιέξοδα. Κατά τη διάρκεια της κρίσης επανέλαβαν ότι «η Ευρώπη συναντά δυσκολίες επειδή οι πολιτικές ελίτ υποχρέωσαν την ευρωπαϊκή ήπειρο να υιοθετήσει ένα ενιαίο νόμισμα, αν και δεν ήταν έτοιμη γι' αυτό» (Krugmann, International

Herald Tribune 21/2/2010). Αποκάλεσαν την ΟΝΕ «ευρωσαλάτα». Πρόβλεψαν, ότι σε περίπτωση κρίσης σε μία χώρα της ΟΝΕ, αυτή μη έχοντας πια τη δυνατότητα για να υποτιμήσει το νόμισμά της θα υποχρεωθεί σε εσωτερική υποτίμηση, δηλαδή συνεχείς μειώσεις των τιμών και των αμοιβών. Το αποτέλεσμα θα είναι η υποβάθμιση της ποιότητας ζωής των εργαζομένων και έντονη ύφεση.

Η εξέλιξη επιβεβαίωσε μόνο μερικά τις προβλέψεις αυτές. Η ΟΝΕ λειτούργησε θετικά για όλα τα μέλη της τα πρώτα χρόνια, οι χώρες της περιφέρειας χάρη σε υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, και μειωμένο κόστος δανεισμού τους και συγκλίναν προς τις ανεπτυγμένες χώρες. Η κρίση που άρχισε το 2007 έδειξε ότι η πρόοδος αυτή ήταν εύθραυστη. Δεν βασιζόταν σε ένα συγκεκριμένο αποδεκτό από τα μέλη σχέδιο, αλλά σε μια πολιτική που έδινε πρωτεύουσα σημασία στην ελεύθερη λειτουργία της αγοράς και στην αυτόματη αποκατάσταση των ανισορροπιών που προκύπτουν. Η πολιτική δεν πρόβλεπε την αντιμετώπιση αρνητικών φαινομένων στην Ένωση, όπως ήταν η μεγέθυνση των ελλειμμάτων και η μείωση της ανταγωνιστικότητας ορισμένων κρατών. Η ύφεση, το δημόσιο χρέος, τα κυβερνητικά ελλείμματα, οι δυσκολίες των τραπεζών πήραν ως εκ τούτου ανησυχητικές διαστάσεις. Οι αυτόματοι σταθεροποιητές, στους οποίους οι κυβερνήσεις έλπιζαν ότι θα ελέγχουν την κρίση, δεν λειτούργησαν.

Μόλις στα τέλη του 2009 η ΟΝΕ άρχισε να συνειδητοποιεί ότι οι διαφορές της ανταγωνιστικότητας στην Ένωση, η υπερχρέωση των περιφερειακών χωρών και η ανασφάλεια που είχε προκληθεί από τη χρηματοπιστωτική κρίση στις αγορές οδηγούσαν σε κρίση

χρέους, σε κίνδυνο στάσης πληρωμών ορισμένων χωρών με άμεσα αρνητικά αποτελέσματα για τις τράπεζες. Αφορμή ήταν η εξέλιξη στην Ελλάδα. Οι αγορές ζητούσαν όλο και υψηλότερο τόκο για να αγοράσουν τα ελληνικά ομόλογα. Η ανησυχία για την φερεγγυότητα της χώρας ήταν όλο και πιο έντονη. Χρειάστηκαν πέντε περίπου μήνες για να εκπονηθεί την άνοιξη του 2010 ένα σχέδιο διάσωσης για την Ελλάδα από την Ευρωπαϊκή Ένωση και να θεσμοθετηθεί ο προσωρινός Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF) με κεφάλαιο 440 δις ευρώ, που θα συμπαραστεκόταν σε άλλα μέλη της ΟΝΕ.

Η εξέλιξη αυτή αποτέλεσε, παρά τις καθυστερήσεις στη λήψη των αποφάσεων, ένα αποφασιστικό βήμα σε μια νέα κατεύθυνση σε σύγκριση με το παρελθόν των αμφιβολιών και δισταγμών. Η ρήτρα της Συνθήκης, ότι τα κράτη μέλη της ΟΝΕ δεν είναι υποχρεωμένα να συμπαρίστανται σε κράτος που δεν μπορεί να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις του και ότι κάθε κράτος μέλος θα πρέπει μόνο του να αντιμετωπίζει τις όποιες δυσκολίες, ξεπεράστηκε από τα πράγματα. Όπως και έπαψε να εφαρμόζεται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) η απαγόρευση να χρηματοδοτεί κράτη μέλη της ΟΝΕ που δεν μπορούν να εξασφαλίσουν δάνεια στις αγορές. Η αντίληψη ότι τα μέλη της ΟΝΕ έχουν κοινές επιδιώξεις, κοινά συμφέροντα και πρέπει να αντιμετωπίζουν από κοινού τους κινδύνους επικράτησε. Έγινε αποδεκτό, παρά τις ισχυρές αντιρρήσεις που υπάρχουν στην κοινή γνώμη πολλών κρατών, ότι η τύχη του ενός κράτους μέλους μπορεί να επηρεάσει τις τύχες των άλλων μελών και γι' αυτό απαιτείται μόνιμος συντονισμός και κοινές δράσεις.

Η αρνητική όψη της θετικής αυτής εξέλιξης ήταν ότι τα βήματα που έγιναν δεν μετέτρεψαν το χαλαρό σύστημα διοίκησης της ΟΝΕ σε ένα αποφασιστικό μηχανισμό ικανό να δρα αποτελεσματικά και μακροπρόθεσμα. Παράδειγμα και πάλι η Ελλάδα.

Η συμφωνία μεταξύ της ΟΝΕ και της Ελλάδας για την πολιτική, που οφείλει να εφαρμόσει η Ελλάδα, ώστε να της χορηγηθεί το σύνολο των δόσεων του συμφωνηθέντος δανείου, γνωστή ως Μνημόνιο, συντάχτηκε χωρίς να υπάρχει ικανοποιητική προετοιμασία και λειτούργησε με τρόπο που επιδείνωσε την κατάσταση. Το κύριο χαρακτηριστικό της ήταν ότι απαιτούσε από την Ελλάδα να αποκαταστήσει σε μόλις τρία χρόνια δηλαδή μέχρι το 2013 μια δημοσιονομική κατάσταση σύμφωνη με τις επιταγές των Συνθηκών, να περιοριστεί δηλαδή το έλλειμμά της από 15,4% του ΑΕΠ σε 3% δηλαδή κατά 12%. Για να επιτευχθεί αυτό το αποτέλεσμα η περικοπή των δαπανών θα έπρεπε να φτάσει το 18% συνολικά, ώστε να καλυφθούν οι μειώσεις εσόδων λόγω της υποχώρησης της οικονομικής δραστηριότητας. Ταυτόχρονα η Ελλάδα ήταν υποχρεωμένη να αυξήσει τα πρωτογενή πλεονάσματά της με γρήγορους ρυθμούς ώστε να εξοφλήσει το δάνειο της ΟΝΕ ύψους 110 δις μέχρι το 2016. Αυτοί οι όροι συνεπάγονταν περιορισμούς στις δαπάνες και επιδόσεις ως προς την αναπτυξιακή προσπάθεια που ξεπερνούσαν κατά πολύ αυτό που μπορούν να επιτύχουν χώρες με πολύ καλύτερες προϋποθέσεις ανάκαμψης απ' ό,τι η Ελλάδα. Ήταν εξωπραγματικοί. Το Μνημόνιο δεν προέβλεπε επίσης ειδική ρύθμιση να αντισταθμίσει τις επιπτώσεις της περικοπής δαπανών στις επενδύσεις, όπως π.χ. τη δυνατότητα άντλησης των πόρων των διαθρωτικών ταμείων χωρίς να υπάρχει εθνική συμμετοχή. Το

αποτέλεσμα ήταν η Ελλάδα να επιτύχει μεν περιορισμό του ελλείμματος κατά 6% του ΑΕΠ περίπου συνολικά το 2010 και το 2011, γνώρισε όμως μια πρωτόγνωρη ύφεση για τα χρόνια 2009-2012 πολύ υψηλότερη εκείνης που καθόριζε το Μνημόνιο. Αντί για -6% περίπου υπολογίζεται να φτάσει συνολικά στο -12% περίπου. Οι αισιόδοξες προβλέψεις του Μνημονίου για αρχή ανάπτυξης από το 2012, πρωτογενή πλεονάσματα ήδη από το 2012 και προσφυγή στις διεθνείς αγορές για δανεισμό επίσης από το 2012 αποδείχθηκαν τελείως λανθασμένες. Η ύφεση και η αβεβαιότητα ματαίωσαν τέλος τα όποια σχέδια επενδύσεων. Οι συντάκτες του Μνημονίου είχαν παραλείψει επίσης να συναρτήσουν τους στόχους τους με τις πραγματικές εξελίξεις, να προβλέψουν δηλαδή ότι σε περίπτωση ύφεσης θα παρατείνεται αυτόματα ο χρόνος πραγματοποίησης των στόχων ή και θα περιορίζονται ορισμένες επιδιώξεις. Ήταν ένα πολιτικά μοιραίο λάθος. Η παράλειψη είχε ως αποτέλεσμα να εξακολουθεί το αρχικό σκληρό πρόγραμμα λιτότητας παρά την ύφεση που επήλθε και να επιτείνει κατά πολύ την ύφεση.

Οι εξωπραγματικές απαιτήσεις των δανειστών οφείλονταν στο κλίμα, που επικρατούσε στην Ένωση. Ήθελαν να επιδείξουν αυστηρότητα. Ο δανεισμός της Ελλάδας να συνοδεύεται από όρους που θα απέτρεπαν οποιαδήποτε άλλη χώρα να μιμηθεί το παράδειγμά της. Βαθμιαία οι δανειστές αναγνώρισαν το υπερβολικό των απαιτήσεών τους. Μείωσαν το επιτόκιο και παρέτειναν την εξόφληση του δανείου αφήνοντας ανοιχτή τη δυνατότητα και άλλων βελτιώσεων. Η ζημιά όσον αφορά όμως την κοινωνική αποδοχή της σταθεροποίησης είχε γίνει. Επειδή οι αρχικοί υπολογισμοί των δανειστών δεν μπορούσαν να

επαληθευτούν και δεν επαληθεύτηκαν πραγματοποιούνταν νέες διαπραγματεύσεις και εξαγγέλλονταν νέα μέτρα πριν από την καταβολή κάθε νέας δόσεως του δανείου. Επιδίωξη ήταν να επιτευχθεί παρ' όλες τις δυσκολίες ο αρχικός λανθασμένος σχεδιασμός. Αυτός ο συνεχής επαναπροσδιορισμός της πολιτικής και η συνεχής προσθήκη όλο και περισσοτέρων φόρων και περιορισμών δημιούργησαν την εντύπωση ότι η πολιτική συμπίεσης των εισοδημάτων δεν έχει τέλος, ότι οι επιβαρύνσεις αφορούν σχεδόν αποκλειστικά τους μισθωτούς, συνταξιούχους και ιδιοκτήτες των ακινήτων, ότι η Ευρωζώνη και η κυβέρνηση ακολουθούν αδιέξοδο δρόμο χωρίς να ενδιαφέρονται για τις επιπτώσεις. Κατά την κοινή γνώμη η εφαρμοζόμενη πολιτική δεν επιδίωξε την διόρθωση των κακώς κειμένων στη χώρα με αποτέλεσμα οι κυρίως υπεύθυνοι για την αθλιότητα της δημοσιονομικής κατάστασης να μην συνεισφέρουν στην ανόρθωση της οικονομίας. Η διαμαρτυρία διογκώθηκε και πήρε πρωτοφανείς διαστάσεις με αποτέλεσμα την πολιτική κρίση, τις συνεχείς απεργίες και την άρνηση του κρατικού μηχανισμού να συνεργασθεί στην εφαρμογή της πολιτικής. Η άποψη ότι η Ελλάδα πρέπει να φύγει από την Ευρωζώνη άρχισε να κερδίζει έδαφος στην Ελλάδα, μια χώρα στην οποία μέχρι τότε ελάχιστοι αμφισβητούσαν τη σκοπιμότητα της συμμετοχής της στην Ένωση. Η αντιπολίτευση που ισχυρίζεται, ότι θα επαναδιαπραγματευτεί όλες τις συμφωνίες έχει όλο και μεγαλύτερη απήχηση αν και ήταν η κύρια υπεύθυνη της οικονομικής καταστροφής.

Η χειροτέρευση της κατάστασης στην Ελλάδα οδήγησε από τις αρχές του καλοκαιριού του 2011 σε αναζήτηση επιπροσθέτων λύσεων. Οι σχετικές διαπραγματεύσεις κατέληξαν στις αποφάσεις

της Συνόδου Κορυφής της Ευρωζώνης στις 23 και 25 Οκτωβρίου. Η Ελλάδα συμμετείχε στις διαπραγματεύσεις αυτές μόνον τυπικά. Οι κύριοι πρωταγωνιστές, η Γερμανία και Γαλλία, είχαν την αποκλειστική πρωτοβουλία για τις λύσεις.

Τη Σύνοδο Κορυφής της Ευρωζώνης του Οκτωβρίου ακολούθησε στην Ελλάδα πολιτική αναταραχή με αποτέλεσμα το σχηματισμό μιας νέας διακομματικής κυβέρνησης και την αλλαγή του πρωθυπουργού. Η αποστολή της κυβέρνησης «σωτηρίας», όπως ονομάστηκε είναι να ολοκληρώσει τις διαπραγματεύσεις για την εφαρμογή των αποφάσεων της Συνόδου και να διασφαλίσει την έγκριση του τελικού αποτελέσματος από τη Βουλή. Σύμφωνα με την απόφαση των κομμάτων αμέσως μετά, δηλαδή τους πρώτους μήνες του 2012, θα ακολουθήσουν εκλογές. Οι εκλογές θα προκαλέσουν νέες καθυστερήσεις και δυσκολίες στην εφαρμογή του προγράμματος σταθεροποίησης. Είναι όμως ο μόνος τρόπος να ξεπερασθεί η αμφισβήτηση όλων των κομμάτων από τους πολίτες με το επιχείρημα ότι δεν έχουν εντολή να εφαρμόσουν την πολιτική του Μνημονίου. Η εξέλιξη αυτή είναι συνέπεια της απογοητευτικής αδυναμίας των ελληνικών κομμάτων να συνεννοηθούν και των ηγεσιών τους να ξεπεράσουν τις παραδοσιακές συμπεριφορές τους σύμφωνα με τις οποίες, πρέπει να αποφύγουν κάθε πολιτικό κόστος. Η αποτυχία του ελληνικού πολιτικού συστήματος να διαμορφώσει μια ευρύτερα αποδεκτή πολιτική λύση και ένα οικονομικό κοινωνικό σχέδιο για την ανάκαμψη της οικονομίας σημαίνει ότι οι κίνδυνοι οικονομικής κατάρρευσης θα ενταθούν.

Η Ελλάδα αξίζει καλύτερη τύχη. Αν και αιτίες αυτής της εξέλιξης είναι κυρίως ο λαϊκισμός των ελληνικών πολιτικών κομμάτων και η συντεχνιακή και πελατειακή οργάνωση της κοινωνίας ευθύνη έχουν και οι υπεύθυνοι της Ένωσης που επιδίωξαν να επαναφέρουν την ελληνική οικονομία σε τάξη σε ταχύτατο χρονικό διάστημα. Το σχέδιο προσαρμογής για να πετύχει δεν θα έπρεπε να οδηγήσει στην αποξένωση όλων των πολιτών από την πολιτική της Ευρωζώνης. Αυτό όμως συνέβη με τις μεγάλες μειώσεις μισθών και εισοδημάτων, τις αυξήσεις της φορολογίας, τα συνεχή νέα μέτρα εξοικονόμησης πόρων, την ύφεση, την ανεργία σε επίπεδα που δεν είχε γνωρίσει ποτέ η χώρα, τη φτώχεια που είναι παντού φανερή. Οι ανέφικτοι στόχοι τροφοδότησαν το λαϊκισμό, τις ακραίες στάσεις και την καθολική άρνηση της σταθεροποιητικής πολιτικής. Ματαιώνουν αυτό ακριβώς αυτό που πρέπει να επιτευχθεί. Η ελληνική περίπτωση είναι ένα ενδεικτικό παράδειγμα ότι η λιτότητα (austerity) ως μέσο επανόρθωσης μιας οικονομίας αποτελεί ένα στοίχημα που κερδίζεται μόνο αν υπάρχει σωστός σχεδιασμός. Αν εφαρμοσθεί χωρίς προνοητικότητα και μέτρο το στοίχημα χάνεται, η αποτυχία είναι παταγώδης.

Είναι οι λύσεις της Συνόδου Κορυφής του Οκτωβρίου 2011 της Ευρωζώνης ικανοποιητικές; Αναμφίβολα η απόφαση περικοπής κατά 50% των απαιτήσεων κατά της Ελλάδας από τα ελληνικά ομόλογα που κατέχουν οι τράπεζες και οι ασφαλιστικές επιχειρήσεις αποτελεί μια σοβαρή βοήθεια για να καταστεί βιώσιμο το ελληνικό χρέος. Όπως και η απόφαση να ενισχυθεί το EFSF με περισσότερους πόρους, ώστε να βοηθήσει με εγγυήσεις τα κράτη μέλη της Ένωσης να δανείζονται από τις αγορές, βελτίωσε τις δυνατότητες της Ευρωζώνης να χειριστεί την κρίση χρέους. Όσον

αφορά την ανακεφαλαίωση των τραπεζών η Σύνοδος αποφάσισε σωστά να απαιτήσει από 70 περίπου τράπεζες να αυξήσουν το κεφάλαιο της στο 9% των υποχρεώσεών τους αφού επανεκτιμήσουν τα ομόλογα που κατέχουν στην τρέχουσα αγοραία αξία.

Οι λύσεις αυτές αποτελούν παρ' όλα αυτά μια μερική μόνον αντιμετώπιση του προβλήματος του χρέους. Η μείωση των απαιτήσεων των τραπεζών μαζί με άλλα μέτρα υπολογίζεται ότι θα μειώσουν το ύψος του χρέους της Ελλάδας στο 120% του ΑΕΠ το 2020. Ένα χρέος αυτού του επιπέδου είναι διπλάσιο εκείνου που προσδιορίζεται ως το ανώτατο επιτρεπτό από τις Συνθήκες. Θα χρειαστεί λοιπόν και περαιτέρω μείωση. Ας σημειωθεί ότι χώρες όπως η Ιταλία και το Βέλγιο που έχουν χρέος περί το 120% του ΑΕΠ συναντούν σήμερα δυσκολίες. Η απόφαση σε σχέση με την ανεύρεση νέων πόρων για το EFSF είναι ασαφής. Θα χρειαστεί να υπάρξουν νέες διαπραγματεύσεις και αποφάσεις. Η απόσταση μεταξύ των 1,4 τρις που επιδιώκει η Γαλλία ως κεφάλαιο και των 440 δις που θεωρεί η Γερμανία ως ικανοποιητικά είναι μεγάλη.

Οι ασάφειες και οι ημιτελείς λύσεις δείχνουν ότι τα κύρια μέλη της ΟΝΕ δεν έχουν καταλήξει σε μια ολική προσέγγιση των προβλημάτων. Χρειάζεται λοιπόν επιπρόσθετα ένα σχέδιο για το μέλλον, που θα δώσει στην ΟΝΕ τη δυνατότητα να αποφασίζει πιο γρήγορα, πιο αποφασιστικά και να αξιοποιεί μέσα και δυνατότητες που αν και αναγκαίες δεν διαθέτει σήμερα. Η διαφορά των επιπέδων ανταγωνιστικότητας, διοικητικής ικανότητας ή παιδείας δεν αίρεται εάν δοθούν τώρα χρήματα σε κάθε κατεύθυνση ώστε να εξοφληθούν χρέη, να χορηγηθούν εγγυήσεις ή να

ανακεφαλαιωθούν οι τράπεζες. Τα κύρια προβλήματα είναι εδώ και καιρό γνωστά, είναι οι διαφορές ανταγωνιστικότητας μεταξύ των κρατών μελών και η έλλειψη ενός κέντρου διακυβέρνησης. Οι πρωταγωνιστές της Ευρωζώνης δεν θέλουν να τα αντιμετωπίσουν γιατί αυτό θα απαιτούσε ένα βήμα προς μια πολύ στενότερη συνεργασία. Δεν είναι όμως ακόμη ούτε ιδεολογικά ούτε πολιτικά ούτε τεχνικά έτοιμοι για το βήμα αυτό.

Στη Δήλωση της Συνόδου Κορυφής της Ευρωζώνης του Οκτωβρίου περιέχεται ένα κεφάλαιο για την «οικονομικό και δημοσιονομικό συντονισμό». Σ' αυτό αναφέρονται διάφορα μέτρα που σχετίζονται με τη σύνταξη των προϋπολογισμών των κρατών μελών, την τήρηση των κανόνων που έχει επιβάλλει στην Ένωση και την εποπτεία που πρέπει να ασκεί στα δημοσιονομικά θέματα η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Διαπιστώνεται επίσης ότι θα πρέπει να ενισχυθεί ο οικονομικός πόλος της ΟΝΕ, ιδίως ο συντονισμός των μακρο και μικροοικονομικών πολιτικών. Ως παράδειγμα αναγκαίου συντονισμού αναφέρονται οι δημοσιονομικές πολιτικές. Τέλος, μία παράγραφος αφιερώνεται στην «δομή διακυβέρνησης της Ευρωζώνης». Τα κύρια θέματα είναι η θεσμοθέτηση τακτικών Συνόδων Κορυφής και ο τρόπος λειτουργίας της Προεδρίας της Ευρωζώνης και των βοηθητικών οργάνων της. Πρόκειται για αξιοσημείωτο γεγονός. Μια τέτοια λεπτομερειακή αναφορά σε θέματα διακυβέρνησης της Ευρωζώνης δεν υπήρξε στο παρελθόν σε άλλα κείμενα.

Οι αναφορές για την ανάγκη μιας οικονομικής διακυβέρνησης σε ευρωπαϊκό επίπεδο στις αρχές του 2009 αποτελούσαν εξαίρεση και δεν συγκινούσαν παρά ελάχιστους. Βαθμιαία όμως με τα

μέτρα που η Ένωση άρχισε να παίρνει για την αντιμετώπιση της χρηματοοικονομικής κρίσης ο όρος οικονομική διακυβέρνηση άρχισε να χρησιμοποιείται για λόγους επικοινωνιακούς όλο και περισσότερο. Ο όρος ήταν ελκυστικός γιατί υποδήλωνε ότι τα μέλη της ΟΝΕ εγκαταλείπουν την αντίληψη, ότι δεν χρειάζονται παρεμβάσεις στην οικονομία και αναλαμβάνουν να προχωρήσουν στις αναγκαίες πρωτοβουλίες για την αντιμετώπιση της κρίσης. Όμως παρέμενε ασαφής.

Από τα κείμενα των ευρωπαϊκών οργάνων προκύπτει ότι ο όρος «οικονομική διακυβέρνηση» αποτελεί μία περιγραφική ονομασία θεμάτων που σχετίζονται με ρυθμίσεις δημοσιονομικού κυρίως χαρακτήρα και με την εφαρμογή των υποχρεώσεων των κρατών μελών στο δημοσιονομικό τομέα. Δεν περιγράφει μια κυβερνητική δομή, τις εξουσίες και τους στόχους της. Δεν αναφέρεται σε ένα σχέδιο για τον χειρισμό των οικονομικών θεμάτων της Ένωσης. Τα κείμενα αφήνουν να εννοηθεί ότι ένα τέτοιο σχέδιο υπάρχει. Αποφεύγουν όμως να το προσδιορίσουν. Τονίζουν συνεχώς την ανάγκη συνεργασίας, την κοινή προσπάθεια για την καταπολέμηση της κρίσης. Όμως τα μέλη της Ευρωζώνης δεν δείχνουν να έχουν την πεποίθηση, ότι ανοίγουν ένα νέο δρόμο. Τα μέτρα τους έχουν τον χαρακτήρα μιας έκτακτης και μόνο παρέμβασης. Το δάνειο στην Ελλάδα πήρε τη μορφή ενός δανείου κάθε κράτους μέλους στην Ελλάδα για να μην αποτελέσει παράβαση της Συνθήκης. Η Πορτογαλία και η Ιρλανδία στηρίχθηκαν από το προσωρινό μηχανισμό σταθερότητας (EFSF). Μεταγενέστερα δημιουργήθηκε ένας μόνιμος μηχανισμός (ESM) για την αντικατάσταση του προσωρινού. Οι αποφάσεις πόσα

κεφάλαια θα διατεθούν στους μηχανισμούς αυτούς άλλαξαν επανειλημμένα.

Οι αποφάσεις της Ευρωζώνης δεν συνδέονται με ένα συγκεκριμένο πρόγραμμα αλλά προκύπτουν από μια τακτική στάση που υπακούει στην αρχή «βλέποντας και κάνοντας». Η οικονομική διακυβέρνηση δεν είναι και δεν μπορεί να εξαντληθεί σε διάφορα διάσπαρτα μέτρα για όποιο πρόβλημα παρουσιάζεται. Η πραγματοποίησή της προϋποθέτει τόσο την πολιτική βούληση για μια νέα δομή διακυβέρνησης, η οποία θα συμπληρώνει ή και θα τροποποιεί τις υπάρχουσες δομές όσο και μια μακροπρόθεσμη συνολική άποψη για την εφαρμοστέα πολιτική. Το σημερινό σύστημα επεξεργασία και εφαρμογής πολιτικής βασίζεται σε δυσκίνητα όργανα και είναι ακατάλληλο διότι προϋποθέτει τη συμφωνία όλων των κρατών μελών για τη λήψη μιας απόφασης. Οδηγεί σε καθυστερημένες και βραχυπρόθεσμες αντιδράσεις.

Ο κ. Τρισέ, ως πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, είχε προτείνει δύο πρωτοβουλίες για να εξασφαλισθεί μια πιο αποτελεσματική λειτουργία της Ένωσης. Κατά τη γνώμη του, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο θα έπρεπε να έχει τη δυνατότητα να ασκεί βέτο κατά αποφάσεων των κρατών μελών που θέτουν σε κίνδυνο την οικονομική σταθερότητα της Ευρωζώνης. Σκόπιμη θεωρούσε επίσης τη δημιουργία ενός «ευρωπαϊκού υπουργείου οικονομικών». Αποστολή του θα ήταν να παρακολουθεί τις οικονομικές εξελίξεις και να επιβάλλει αποφάσεις που είναι αναγκαίες, να εποπτεύει τον χρηματοπιστωτικό τομέα και τέλος να εκπροσωπεί την Ευρωζώνη στους διεθνείς οργανισμούς.

Συγγενής γνώμη προς αυτή του κ. Τρισέ, αν και πιο περιορισμένη ως προς τις αναγκαίες αλλαγές των Συνθηκών, είναι η άποψη, ότι η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα θα πρέπει να αναλάβει το ρόλο του τελικού χρηματοδότη, όταν οι τράπεζες δεν δανείζουν πια ένα κράτος μέλος. Αυτό δεν επιτρέπεται από τις Συνθήκες. Οι συντάκτες τους θεωρούσαν ότι μια τέτοια ρύθμιση θα οδηγούσε την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα σε συσσώρευση ζημιών, που θα έπρεπε να πληρώσουν τελικά τα κράτη μέλη. Θα είχε επίσης ως αποτέλεσμα την υπερχρέωση των ασυνειδήτων κρατών μια που θα δανείζονταν με μεγαλύτερη ευκολία και ένα υψηλότερο πληθωρισμό στην Ένωση. Απαγόρευσαν γι' αυτό στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα να δανείζει τα κράτη μέλη. Η αντίθετη άποψη υποστήριζε, ότι ο χειρισμός των κρίσεων θα ήταν πολύ πιο εύκολος και αποτελεσματικός αν η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα ήταν η μόνη αρμόδια και χρησιμοποιούσε τη δυνατότητά της να παράγει νόμισμα γι' αυτό το σκοπό. Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα θα μπορούσε να δρα γρήγορα, γιατί δεν θα ήταν υποχρεωμένη να ακολουθήσει τις μακρόσυρτες διαδικασίες της διακυβερνητικής συνεργασίας στα κοινοτικά όργανα.

Το Spinelli Group, μια ομάδα προβληματισμού για τα ευρωπαϊκά θέματα παρουσίασε τον Οκτώβρη του 2011 ένα σχέδιο οικονομικής διακυβέρνησης αρκετά διαφορετικό από εκείνο που έχει συζητηθεί μέχρι σήμερα. Τα κύρια σημεία του σχεδίου αυτού είναι: η αναδιοργάνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και ο ορισμός ενός μέλους της ως υπουργού οικονομικών της Ευρωζώνης. Ο επίτροπος υπουργός θα προΐσταται του Eurogroup και μιας ομάδας επιτρόπων αρμόδιας για την οικονομική διακυβέρνηση. Η σημερινή πρακτική σύμφωνα με την οποία ο χειρισμός των

προβλημάτων πραγματοποιείται κυρίως από το Eurogroup σε κατά περίπτωση συνεδριάσεις με βάση την αρχή της διακυβερνητικής συνεργασίας είναι κατά το Spinelli Group η πηγή της αναποφασιστικότητας και των καθυστερήσεων. Αν επιτευχθεί να αντιμετωπίζονται όλες οι πλευρές της οικονομικής διακυβέρνησης από ένα ενιαίο κέντρο στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, θα επιτευχθεί ταχύτητα αντίδρασης και συνέχεια. Η επιτυχία στην προώθηση της ενιαίας αγοράς στη δεκαετία του 1980 οφείλεται στην λειτουργία της Επιτροπής, ως ενιαίου κέντρου αποφάσεων. Η αποτυχία της πολιτικής της Λισσαβόνας «για την προώθηση της ανταγωνιστικότητας της Ένωσης» οφείλεται στην μεταβίβαση της εποπτικής εξουσίας στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και την εφαρμογή της διακυβερνητικής μεθόδου στον καθορισμό των αναγκαίων μέτρων.

Η πρόταση αυτή του Spinelli Group τονίζει σωστά την ανάγκη ύπαρξης μιας ενιαίας ηγεσίας. Όμως προϋπόθεση της ανάθεσης της ηγεσίας αυτής στην Επιτροπή είναι να αλλάξει η νοοτροπία των ισχυρών χωρών της Ένωσης που έβλεπαν και βλέπουν την Επιτροπή ως εκτελεστικό όργανο των αποφάσεών τους, υποβαθμίζουν συνεχώς το ρόλο της και περιορίζουν τη συμμετοχή της στη διαμόρφωση της πολιτικής της Ένωσης. Συνέπεια αυτής της στάσης είναι ότι ως επιτρόπους προτείνουν συνήθως πρόσωπα που ούτε τα οράματα ούτε την ικανότητα έχουν να κατευθύνουν την ευρωπαϊκή συνεργασία. Είναι πολιτικοί που είτε έχουν τελειώσει την καριέρα τους είτε έχουν περιορισμένες δυνατότητες να αναλάβουν κυβερνητικές θέσεις στη χώρα τους. Με τέτοια σύνθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής η άσκηση της

οικονομικής διακυβέρνησης θα εμπλακεί πολύ γρήγορα σε δυσκολίες.

Κατά την κυρίαρχη άποψη στην πρακτική της ΟΝΕ η επίλυση του προβλήματος των διαφορών επιπέδου ανταγωνιστικότητας Βορρά και Νότου απαιτεί κυρίως προώθηση αλλαγών στις αγορές εργασίας και διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις. Αυτά δεν αρκούν. Χρειάζεται κα στήριξη των οικονομιών του Νότου με επενδύσεις και διεύρυνση των εξαγωγών τους προς το Βορρά. Επιπρόσθετα είναι αναγκαίο να υπάρξει μια συνολική οικονομική πολιτική αντίληψη για την ανάπτυξη στην Ευρωζώνη. Μια οικονομική διακυβέρνηση, που δεν θα περιορίζεται όπως σήμερα μόνο σε τρέχοντα προβλήματα αλλά θα φροντίζει για την ισόρροπη κατανομή των ωφελειών της στην ΟΝΕ, είναι σε θέση να διαχειριστεί πολύ καλύτερα το ευρύτερο θέμα της ανάπτυξης. Στις ΗΠΑ και στην Ομοσπονδιακή Γερμανία προβλέπεται η μεταβίβαση πόρων από την κεντρική εξουσία στα ομόσπονδα κράτη, των οποίων η ανάπτυξη υστερεί. Είναι μια λύση που έχει προταθεί και για την Ε.Ε. Σύμφωνα με υπολογισμούς που έγιναν το 2010 ο μέσος όρος των φορολογικών εισπράξεων ανά κάτοικο στο σύνολο της Ένωσης ήταν 7.146 ευρώ. Επτά χώρες έχουν εισπράξεις κατώτερης του μέσου όρου και θα εδικαιούντο ενίσχυση. Για την ενίσχυση αυτή θα έπρεπε να συνεισφέρουν η Φινλανδία 3500 ευρώ ανά κάτοικο, η Γαλλία 940 ευρώ και η Γερμανία περίπου 100, διότι το ανατολικό τμήμα της είναι φτωχό[1]. Το σύνολο της αναγκαίας συνεισφοράς για την εξισορρόπηση των εισοδημάτων θα έφτανε περίπου τα 200 δις ευρώ ετησίως. Είναι

[1] Βλ. Le Monde 9.2.2010 Dossier σελ. 4.

ένα εξαιρετικά υψηλό ποσό. Θα συνεπαγόταν αλλαγές στη φορολογία των κρατών μελών και αύξηση των εισοδημάτων της Ένωσης. Ο μεγαλύτερος κίνδυνος όμως θα ήταν οι μεταβιβάσεις αυτές να μην αξιοποιηθούν σωστά στις χώρες της περιφέρειας. Να μονιμοποιηθεί έτσι το χάσμα ανάμεσα στο Βορρά που παράγει και το Νότο που καταναλώνει, όπως συνέβη στην Ιταλία. Η λύση μιας νέας ομοσπονδιακής οργάνωσης με μεταβιβάσεις πόρων δεν γίνεται αποδεκτή από τις περισσότερες χώρες της Ένωσης. Θεωρούν το υπάρχον σύστημα της ενίσχυσης των πιο φτωχών περιοχών με διαρθρωτικά προγράμματα και ειδικές επιδοτήσεις λιγότερο δαπανηρό και πιο αποτελεσματικό. Με αυτό το σύστημα το 2009 η Γερμανία κατέβαλε 6.358 εκ. ευρώ, το μεγαλύτερο ποσό και η Ελλάδα εισέπραξε 3.121 εκ. ευρώ, τη δεύτερη κατά σειρά μεγέθους ενίσχυση[2].

Η οικονομική διακυβέρνηση απαιτεί αλλαγές στις Συνθήκες για να πραγματοποιηθεί. Προθυμία όμως για τροποποιήσεις των Συνθηκών δεν υπάρχει ούτε στους πολιτικούς ούτε στους πολίτες. Η τελευταία αλλαγή που εγκρίθηκε το 2009 και έγινε γνωστή ως Συνθήκη της Λισσαβόνας ήταν αποτέλεσμα μακρών διαπραγματεύσεων, ενός δημοψηφίσματος για την έγκριση πρότασης ενός Ευρωπαϊκού Συντάγματος με αρνητική έκβαση και σφοδρών αντιπαραθέσεων σχεδόν επί μια δεκαετία. Η μεταφορά εξουσιών από τα κράτη μέλη στα όργανα της Ένωσης είναι μεν μια αναπόφευκτη πορεία αλλά συναντά πια έντονες αντιδράσεις ιδίως στις μικρές χώρες και αυτές που δεν ανήκουν στην Ευρωζώνη. Οι πολίτες, αν και θέλουν να προχωρήσει η οικονομική ενοποίηση,

---

[2] Spiegel τεύχος 31/2011 σελ. 66.

δεν αποδέχονται να υπάρχει μια υπέρτερη οικονομική εξουσία που θα μπορεί να αποφασίζει για θέματα της χώρας τους αγνοώντας την άποψη της κυβέρνησης ή του κοινοβουλίου τους. Δεν αντιλαμβάνονται ότι η παγκοσμιοποίηση των οικονομικών συναλλαγών απαιτεί νέους τρόπους συνεργασίας των εθνικών κρατών και αυξημένο ρόλο στα υπερεθνικά όργανα που δημιουργούν.

Η οικονομική διακυβέρνηση μπορεί να επιδιωχθεί στο πλαίσιο της υφιστάμενης Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης. Η ΟΝΕ αποτελεί μια «ενισχυμένη συνεργασία», ένα τρόπο συνεργασίας που προβλέπεται ήδη στην συνθήκη της Λισαβόνας. Η ενισχυμένη συνεργασία θεσμοθετήθηκε για να επιτρέψει στα κράτη μέλη που το επιθυμούν να διευρύνουν τα πεδία δράσης τους ορίζοντας νέους στόχους και κανόνες στο πλαίσιο των Συνθηκών για τις μεταξύ τους σχέσεις. Τα μέλη της Ευρωζώνης έχουν λοιπόν τη δυνατότητα να διαμορφώσουν νέους θεσμούς, όπως έναν «Υπουργό Οικονομικών της Ευρωζώνης» ή ένα σχέδιο ανάπτυξης για την πραγματοποίηση επενδύσεων στην επικράτειά τους, χωρίς να απαιτείται η συμφωνία και των μελών της Ένωσης που δεν συμμετέχουν στην ΟΝΕ.

Μια τέτοια εξέλιξη δεν θα είναι χωρίς δυσκολίες, αν και προβλέπεται από τις Συνθήκες. Τα δέκα κράτη της Ένωσης που δεν συμμετέχουν στην Ευρωζώνη έχουν ήδη διαμαρτυρηθεί για τον τρόπο λειτουργίας της Ένωσης μετά την έναρξη της χρηματοπιστωτικής κρίσης το 2009. Τα Συμβούλια των υπουργών οικονομικών της ΟΝΕ και οι Σύνοδοι Κορυφής της Ευρωζώνης που πολλαπλασιάστηκαν, μονοπώλησαν το ενδιαφέρον του κοινού και αποτέλεσαν την κύρια δραστηριότητα της Ένωσης. Τα άλλα

κράτη δεν μπόρεσαν να εκφέρουν τη γνώμη τους για όσα συνέβαιναν σε πολύ περιορισμένη έκταση. Προσπάθησαν να αντιδράσουν οργανώνοντας μια χωριστή συνάντηση για να συζητήσουν δικά τους προβλήματα χωρίς όμως η ενέργειά τους αυτή να έχει απήχηση.

Οι δυσαρέσκειες δεν δικαιολογούνται. Ο συνδετικός κρίκος των χωρών της Ένωσης είναι οικονομία. Από τη στιγμή που ορισμένες χώρες ενιαιοποιούν την οικονομική τους πολιτική και άλλες όχι, οι πρώτες θα αποτελούν το βασικό πυρήνα της Ένωσης και οι ενέργειές τους θα την καθορίζουν.

Αναζητώντας αυτή την στενότερη συνεργασία δεν θα έπρεπε κανείς να σταθεί στο ερώτημα, αν έτσι επιδιώκεται Ομοσπονδία ή Συνομοσπονδία κρατών ή όποιο άλλο σχήμα κοινής δράσης. Σημασία έχει να προσεγγιστούν τα προβλήματα σε σχέση με μακροπρόθεσμες λύσεις, να αναζητηθούν απαντήσεις που είναι επωφελείς για όλα τα κράτη μέλη και να αναγνωρισθεί ο αναπόφευκτος περιορισμός της εθνικής κυριαρχίας τον οποίο συνεπάγεται η παγκοσμιοποίηση. Αν στόχος είναι μια αποτελεσματική πολιτική της Ένωσης και όχι νέες κατανομές αρμοδιοτήτων μεταξύ των κρατών μελών και των κοινοτικών οργάνων, θα βρεθούν τα σχήματα που είναι αναγκαία για να μετατρέψουν την πολιτική βούληση για κοινή προσπάθεια σε πράξη.

Πολλοί σχολιαστές των πρόσφατων εξελίξεων στην Ε.Ε. έχουν ήδη εκφραστεί για μια τέτοια προσέγγιση. Παρά τις διαφορές στα επιμέρους σκεπτικά τους συμφωνούν ότι η έξοδος από την κρίση

επιβάλλει «την φυγή προς τα εμπρός» δηλαδή στην κατεύθυνση μιας οικονομικής διακυβέρνησης και μιας πολιτικής ενοποίησης. Αυτός είναι ο στόχος που πρέπει με σοβαρότητα και επιμονή να επιδιώξουμε. Το ελληνικό πρόβλημα δεν ήταν μία ατυχία στην πορεία της Ένωσης, η παρεκτροπή που ανέτρεψε ένα καλά σχεδιασμένο εγχείρημα. Ήταν ο καταλύτης που ανέδειξε τις αδυναμίες της μέχρι τώρα οικονομικής διακυβέρνησης, την ανάγκη ενός νέου προσδιορισμού της.

Konstantin Simitis

23-1-2012

Quo vadis Griechenland

Meine Damen und Herren,

Ich möchte mich zunächst herzlich für die so freundliche Einladung bedanken, heute hier zu sprechen. Lassen Sie mich aber gleich hinzufügen, dass ich auch deshalb besonders gerne gekommen bin, weil wir gegenwärtig inmitten einer Krise sind, die mehr denn je dazu verpflichtet, die Probleme, mit denen sich die Europäische Union konfrontiert sieht, besser zu verstehen sowie möglichen Auswegen nachzugehen. Ich brauche Sie im Übrigen kaum daran zu erinnern, wie sehr die Schuldenkrise seit etwa zwei Jahren die öffentliche Diskussion beherrscht und wie nachdrücklich dabei immer wieder auf Griechenland verwiesen wird.

Der Titel der heutigen Veranstaltung, "Griechenland quo vadis?", impliziert, dass der Kurs Griechenlands eine entscheidende Rolle für die wirtschaftliche Entwicklung der Europäischen Union spielt. Nicht nur weil, um lediglich an zwei, der immer wieder angeführten Anknüpfungspunkte zu erinnern, daß die Schuldenkrise in Griechenland eingesetzt hat, sondern auch, dass das Unvermögen dieses Landes, seine Schulden zu begleichen, der heutigen wirtschaftlichen Unsicherheit in der Union zugrunde liegt. Hinzu kommt der Vorwurf, Griechenland sei es gelungen der WWU beizutreten, ohne die Voraussetzungen dafür erfüllt zu haben. Die Europäische Kommission sei überdies genauso über die Höhe seines Defizits wie über seine Verschuldung getäuscht worden,

eine freilich, allen noch so häufigen Wiederholungen zum Trotz, falsche und deshalb unhaltbare Behauptung. ~~Ich werde zu diesem Punkt hier nicht Stellung nehmen, bin aber gerne bereit, Ihre Fragen zu beantworten.~~

Die Defizite Griechenlands sind keineswegs der ausschließliche Grund für die heutige Krise der Eurozone, wie so oft, wider besseres Wissen, betont wird. Die Schulden entstanden eben nicht allein durch maßlose Verschwendung. Hierfür gibt es durchaus auch andere Gründe, wie allein schon das Beispiel Spaniens illustriert. Spanien durchläuft heute auch eine Krise, obwohl es keine Defizite oberhalb der 3%-Grenze des BIP aufwies und eine staatliche Verschuldung hatte, die 2006 lediglich 31% des BIP ausmachte. Auslöser der Krise waren die unbedachte Entwicklung der Bautätigkeit, der Zusammenbruch der Immobilienpreise, das Unvermögen der Banken, die gewährten Kredite einzutreiben, sowie die letztendlich unvermeidliche Intervention des Staates zur Rettung der Banken und zur Eindämmung der Krisenfolgen.

Die Diskrepanz des Wachstumsniveaus zwischen dem Norden und dem Süden, die geringere Wettbewerbsfähigkeit der Staaten der Peripherie der Union und die großen Defizite ihrer Außenhandelsbilanzen sind weitaus ernstere Gründe für die zunehmenden Schulden der Staaten des Südens als die administrative Unfähigkeit ihrer Regierenden. Zwischen 2000 und 2007 war das durchschnittliche Jahresdefizit der Handelsbilanz Griechenlands 8,4% des BIP und das entsprechende Defizit Portugals 9,4%, während der Überschuss Deutschlands bei 3,2%

und Hollands bei 5,4% lag. Um dieses Defizit decken zu können, sind die Staaten der Peripherie gezwungen, immer mehr Kredite aufzunehmen. Der Anstieg ihrer Staatsschulden ist der Preis dafür.

Diese Entwicklung war von den Begründern der WWU nicht vorhergesehen worden. Sie glaubten, der freie Kapitalverkehr sowie der Binnenmarkt garantierten, dank der niedrigeren Arbeitskosten der Staaten der Peripherie, Investitionen und könnten somit das Gefälle zu den entwickelten Staaten progressiv verringern. Sie übersahen aber dabei, dass sich der Konvergenzprozess nicht innerhalb weniger Jahre abschließen lässt. Auch meinten sie, dass die Überschreitung einer tolerablen Defizitgrenze der Zahlungsbilanz der Peripherie-Länder dazu führen würde, die Finanzierung der Importe durch die Banken auszusetzen, Unternehmen zu schließen und die Nachfrage für importierte Produkte empfindlich einzuschränken. Unter dem Druck der rückläufigen Wirtschaftsaktivität würde so das Defizit abnehmen und es zu einem zunehmenden Gleichgewicht bei den internationalen Transaktionen kommen.

Genau diese Annahme hat sich freilich als unzutreffend erwiesen. Die Banken setzten ihre Finanzierung auch nach einer Überschreitung der vagen Sicherheitsgrenze fort. Als sie sich von anderen Kreditinstituten nicht mehr Geld leihen konnten, sahen sich die konkret involvierten Staaten gezwungen, die jeweils betroffenen Banken durch eigene Kreditaufnahmen zu stützen. Das Ergebnis war ein enorm hoher Schuldenberg. Nötig, ja unausweichlich ist also eine neue Art des Umgangs mit dem Gefälle zwischen dem entwickelten Kern der Eurozone und ihrer

weniger entwickelten Peripherie. Ansonsten wird es auch in Zukunft immer wieder zu Krisen kommen.

Die Mängel in der Arbeitsweise der staatlichen Institutionen waren Anlass für die Behauptung, dass Griechenland, ebenso wie andere Staaten der Peripherie der WWU nicht hätten beitreten dürfen. Die WWU ist jedoch kein Club hochentwickelter Staaten, deren gemeinsame Bestrebungen den Interessen jener Länder zuwider laufen, die sich im Rückstand befinden. Vielmehr ist sie eine Entwicklungsstufe der Union zur Förderung der wirtschaftlichen Zusammenarbeit ihrer Mitglieder. Sie soll dazu verhelfen, Beziehungen aufzubauen, die gemeinsame Wachstumsbemühungen stärken, die schrittweise Konvergenz der Wirtschaften fördern und eine bessere Nutzung der Chancen erlauben, welche durch die Abschaffung der Grenzen und die gemeinsamen Ziele geboten werden. Sie ist mit anderen Worten der gemeinsame Fortschrittsplan. Konsequenterweise muss sie in ihrer Ausgestaltung sowohl die Stärkeren mit all ihren Möglichkeiten, wie auch die Schwächeren mit ihren Unzulänglichkeiten einbeziehen können. Ein ebenso konkreter wie genauer Plan ist deshalb dringend erforderlich, der die Ungleichgewichte berücksichtigt sowie die Tatsache bewertet, dass die entwickelten Staaten nicht nur belastet werden, sondern dank ihrer Finanzdienstleistungen und ihrer Exporte durchaus erhebliche Gewinne erzielen.

Das politische, wirtschaftliche und soziale Netzwerk, das durch den bis zum heutigen Zeitpunkt gemeinsamen Kurs entstanden ist, stellt eine enorme Investition an Ideen, Kapital und Arbeit dar, die

keiner der Mitgliedsstaaten ignorieren kann, ohne einen beträchtlichen Preis dafür zu zahlen. Die Auswirkungen einer Spaltung der WWU lassen sich nicht berechnen. Sie würden auch für die äußerst negativ ausfallen, die womöglich meinen, die WWU diene nicht vollständig ihren wirtschaftlichen Interessen. Kurzum, alle Staaten würden um ein Vielfaches herabgestuft werden und zwar sowohl im Hinblick auf ihre politische Resonanz als auch im Hinblick auf ihre wirtschaftlichen Möglichkeiten.

Solidarität ist ein Begriff, der gewissen Ländern der Union nicht genehm ist. Sie verbinden mit ihm eine Interpretation, die sich ganz auf die Notwendigkeit konzentriert, jene Länder zu unterstützen, die ihre Verpflichtungen nicht einhalten. Doch die Realität zwingt zu einem gegenseitigen Beistand, dessen Ausmaß nicht allein durch juristische Texte vorgegeben wird, vielmehr auch durch einzelne Vereinbarungen sowie durch bereits entstandene Beziehungen und den damit verbundenen Gefahren. Bei einer Einheit, in der es permanente und nutzbringende Wechselwirkungen unter ihren Mitgliedern gibt, ist es im Interesse sowohl des Stärkeren als auch des Schwächeren, sie aufrecht zu erhalten und zu intensivieren.

Als die WWU gegründet wurde, waren viele Beobachter in Großbritannien und den USA davon überzeugt, dass dieses Unterfangen nur scheitern könne. Sie behaupteten, einer Währungsunion müsse unbedingt eine politische Integration vorausgehen, ein politisches Zentrum also existieren, dem es auch obliegen würde, die notwendigen Entscheidungen zu treffen. Ohne eine solche politische Führung würde die Union unweigerlich in

einer Sackgasse landen. Ganz in diesem Sinne betonten sie während der Krise, dass „Europa auf Schwierigkeiten stößt, weil die politischen Eliten den europäischen Kontinent gezwungen haben, eine einheitliche Währung einzuführen, obwohl er dafür noch nicht bereit war“ (Krugmann, International Herald Tribune 21.2.2010). Sie bezeichneten die WWU als “Eurosalat”.

Die bisherigen Erfahrungen haben nur teilweise diese Prognosen bestätigt. Die WWU hat sich in den ersten Jahren auf alle ihre Mitgliedsländer positiv ausgewirkt. Dank hoher Wachstumsraten und reduzierter Kreditkosten haben sich die Staaten der Peripherie den entwickelten Staaten annähern können. Die Krise, des Jahres 2007, zeigte freilich, wie fragil diese Entwicklung war. Sie stützte sich eben nicht auf einem konkreten, von allen Mitgliedern akzeptierten Plan, sondern auf politische Vorstellungen, die dem freien Markt und dem automatischen Ausgleich der sich jeweils ergebenden Diskrepanzen vorrangige Bedeutung verliehen. Die Politik war deshalb nicht auf die Bekämpfung negativer Phänomene, etwa der Ausweitung der Defizite oder dem Rückgang der Wettbewerbsfähigkeit, vorbereitet.

Erst Ende 2009 gelangte man in der Eurozone zu der Erkenntnis, dass eine unterschiedliche Wettbewerbsfähigkeit die Überschuldung der Staaten der Peripherie sowie die Verunsicherung der Märkte zu bewirken vermag. Es hat ungefähr fünf Monate gedauert, bis die Europäische Union im Frühjahr 2010 einen Rettungsplan für Griechenland erarbeitete und die vorläufige Europäische Finanzstabilisierungsfaszilität (EFSF) gegründet und mit der Möglichkeit ausgestattet wurde, 440 Milliarden zur

Stützung der Mitgliedsstaaten zu verwenden. Griechenland erhielt einen Kredit von 110 Milliarden und unter die Aufsicht der Troika (Europäische Kommission, Europäische Zentralbank sowie Internationaler Währungsfond) gestellt.

Diese Entwicklung war, gemessen an einer Vergangenheit, in der Zweifel und Unschlüssigkeit vorherrschten, ein, trotz aller Verzögerungen, entscheidender Schritt in eine neue Richtung. Die EU-Vertragsklausel, wonach die Euro-Teilnehmerländer nicht für Verbindlichkeiten eines anderen Teilnehmerlandes aufkommen müssen, wenn dieses seinen Verpflichtungen nicht entspricht, wurde durch die Ereignisse überrollt. Man hat, trotz der deutlich negativen Reaktion der öffentlichen Meinung in vielen Staaten, eingesehen, dass das Schicksal eines Mitgliedsstaates das der anderen beeinflussen kann und gerade deshalb eine ständige Koordinierung sowie gemeinsames Handeln unbedingt erforderlich seien.

Die zwischen der WWU und Griechenland getroffene Vereinbarung zur Politik, die Griechenland befolgen muss, um die Gesamtheit der Raten des vereinbarten Kredits ausgezahlt zu bekommen, auch bekannt als „Memorandum", wurde ohne ausreichende Vorbereitung konzipiert und auf eine die Krise im Land noch verschärfende Weise angewandt. Die getroffene Absprache bestimmte, dass Griechenland innerhalb von nur drei Jahren, d.h. bis 2013, eine Haushaltssituation wiederherzustellen hat, die den Vorgaben des EU-Vertrags entspricht. Diese Bedingungen implizierten Ausgabenkürzungen, die weit über dem lagen, was Staaten erzielen können, die weitaus bessere

wirtschaftlichen Voraussetzungen für einen Konjunkturaufschwung mitbringen als Griechenland. Sie waren so gesehen schlicht unrealistisch. Das Memorandum sah darüber hinaus auch keine Sonderregelung vor, um die Auswirkungen der Ausgabenkürzungen auf die Investitionen zu kompensieren, wie zum Beispiel die Möglichkeit, Griechenland Mittel der europäischen Strukturfonds zur Verfügung zu stellen, ohne dass eine nationale Beteiligung bei der Realisierung der erforderlichen Investitionen nötig sei.

Das Ergebnis war, dass Griechenland einerseits einen Defizitabbau von insgesamt circa 6% des BIP für die Jahre 2010 und 2011 erzielte, andererseits jedoch eine in diesem Ausmaß nie dagewesene Rezession erlebt. Nach dem „Memorandum" müsste man in Griechenland mit einem wirtschaftlichen Rückgang von ungefähr 8,6% in den Jahren 2009-2011 rechnen. Die Rezession reicht viel weiter. Sie wird bis Ende 2012 wahrscheinlich 15% ausmachen. Die optimistischen Prognosen des „Memorandums" haben sich als völlig falsch erwiesen. Rezession und wachsende Unsicherheit haben schließlich jegliche Investitionspläne zunichte gemacht.

Die Verfasser des „Memorandums" haben es auch versäumt, die zu erreichenden Ziele mit den tatsächlichen Entwicklungen zu verbinden, also zu bestimmen, dass im Falle einer entschieden größeren als der vorhergesehenen Rezession der Zeitraum zur Erreichung der Ziele automatisch verlängert, oder dass sogar einige der Bestrebungen eingeschränkt werden müssten. Politisch ein fataler Fehler, der zur Folge hatte, dass das anfängliche

rigorose Sparprogramm weiter umgesetzt wird, trotz der eingetretenen schweren Rezession und ihrer, die ursprünglichen Annahmen weit übersteigenden Auswirkungen.

Da die anfänglichen Berechnungen der Troika sich als unzutreffend erwiesen haben und der Lauf der Ereignisse genau dieses bestätigte, verlor die angewandte Politik zwar ihre Glaubhaftigkeit, wurde aber dennoch weiter verfolgt. Vor jeder Auszahlung einer Kreditrate fanden erneut Verhandlungen statt, um trotzdem mit Hilfe neuer Maßnahmen die irrealen Zielen dem Zeitplan entsprechend zu erreichen. Gerade diese permanente Neufestlegung der Politik sowie das ständige Hinzufügen von immer mehr Steuern und Belastungen haben den Eindruck vermittelt, dass die Reduzierung der Einkommen kein Ende nehmen wird, dass die Last der Stabilisierung fast ausschließlich von den Lohn- und Gehaltsempfänger, den Rentnern und den Eigentümern von Immobilien getragen wird und dass sowohl die Troika als auch die griechische Regierung einen ausweglosen Kurs eingeschlagen haben, ohne sich für seine Konsequenzen zu interessieren. Die angewandte Politik habe sich, so die öffentliche Meinung, keineswegs zur Aufgabe gemacht, die Missstände im Lande zu korrigieren und ebenso davon abgesehen, die Hauptverantwortlichen für die Krise zur Rechnung zu ziehen. Der Protest verschärfte sich und nahm schließlich noch nie dagewesene Ausmaße an. Andauernde Streiks, öffentliche Versammlungen, die zu Tumulten führten, gehören ebenso zum täglichen Bild wie die Weigerung des öffentlichen Dienstes den politischen Vorgaben zu folgen. Mehr noch: die Meinung, dass Griechenland aus der Eurozone austreten soll, gewinnt immer

mehr an Boden, obgleich bislang kaum jemand die Zweckmäßigkeit der Beteiligung an der WWU in Frage gestellt hatte. Die Opposition gewinnt schließlich mit der Behauptung, dass sie alle bisherigen Vereinbarungen neu verhandeln wird, immer mehr Zustimmung, obwohl sie die Hauptverantwortung für die wirtschaftliche Katastrophe trägt.

Die Vertreter der Troika haben zu Recht mehrmals betont, dass manche der im „Memorandum" vorgesehen Maßnahmen, von der griechischen Regierung nicht umgesetzt wurden, oder noch immer ausstehen. Beträchtliche Verspätungen hat es in der Tat gegeben. So wurde etwa vereinbart, dass Privatisierungen in Höhe von 50 Milliarden stattfinden sollen. Erfolgt sind sie nach wie vor nicht. Die versprochene drastische Verringerung der Beschäftigten im öffentlichen Dienst ist ebenso ausgeblieben. Die Inkonsequenz der griechischen Regierung ist allerdings nicht einzig und allein auf ihre Unwilligkeit zurückzuführen, sich mit den Gewerkschaften und überhaupt mit korporativen Interessen auseinander zu setzen. Der Staatsapparat ist vielmehr nicht fähig, manche Aufgaben wirklich wahrzunehmen. Die öffentliche Meinung spricht sich zudem wegen der nachhaltigen Einkommensreduzierung gegen nahezu jede Modifikation des status quo aus. Strukturänderungen lassen sich jedoch nicht übergehen. Der Rang der Prioritäten hätte jedoch den Sparmaßnahmen nicht die bei weitem vorherrschende Bedeutung geben müssen.

Die Mitglieder der Eurozone und weitere neun Staaten der EU haben beim Gipfeltreffen vom 8. Dezember vereinbart, Schritte in Richtung auf eine stärkere Wirtschaftsunion zu unternehmen. Sie

stellten fest, dass in der Union neben der einheitlichen Währung eine starke wirtschaftliche Säule unerlässlich sei. Zur Verwirklichung dieses Ziels seien Schritte zu einer echten "fiskalpolitischen Stabilitätsunion" nötig.

Die Beschlüsse vom Dezember stellen zwar einen wichtigen Schritt dar, um die durch die Krise verursachten Probleme der Union zu bewältigen. Sie entsprechen allerdings nicht der erforderlichen Zäsur. So lässt das wichtigste Merkmal der Beschlüsse, die Forderung nach einer rigiden Haushaltsdisziplin, außer acht, dass die Hauptursache der Krise keineswegs die Gleichgültigkeit der Mitgliedsstaaten gegenüber den geltenden Vorschriften über die Höhe des Haushaltsdefizits und der Staatsverschuldung ist. Entscheidend sind vielmehr zunächst und vor allem die Unterschiede in der Wettbewerbsfähigkeit der Mitgliedsstaaten bzw. der Defizite und Überschüsse der Zahlungsbilanzen.

Unterschiedlichen Niveaus der Wettbewerbsfähigkeit, der administrativen Organisation oder der Bildung werden weder durch haushaltspolitische Disziplin noch mit der Vergabe von Geldern zum Schuldenabbau oder der Gewährleistung von Bürgschaften und der Rekapitalisierung von Banken aufgehoben. Ihre Überwindung erfordert vielmehr unter anderem, dass die Überschussländer mehr Kredite vergeben, den Konsum im Inland verstärken, Importe stützen und sogar eine höhere Inflationsrate hinnehmen. Für die Bewältigung der Krise ist darüber hinaus eine Wirtschaftspolitik nötig, die sich ebenso ausdrücklich wie konsequent auf den gesamten europäischen Raum bezieht,

Lösungen also anstrebt, die nicht nur die Probleme einzelner Staaten ansprechen, sondern die Europäische Union insgesamt. Die gemeinsame Währung sollte deshalb keineswegs lediglich als Mittel angesehen werden, den gemeinsamen Markt zu realisieren vielmehr auch und vor allem als Möglichkeit dem europäischen Projekt Sinn und Chancen zu geben, mithin Wachstum, Wettbewerbsfähigkeit und Fortschritt durchweg in der Union fördern. Die Hauptakteure der Eurozone sind jedoch zu einer solchen Politik nicht bereit. Sie würde eine viel engere Zusammenarbeit erfordern, zu der sich die führenden Länder noch nicht entschlossen haben.

Die in der Eurozone benötigte „wirtschaftliche Governance" oder „Steuerung" darf kein Flickwerk aus verschiedenen, auf jedes neu auftauchende Problem bezogenen Maßnahmen sein. Sie setzt sowohl den politischen Willen für eine neue Struktur, welche die gegenwärtig existierenden Formen ergänzt oder sogar abändert, voraus, als auch einen ebenso langfristigen wie umfassenden Ansatz für die anzuwendende Politik. Das heutige System der Ausarbeitung und Umsetzung von Politik orientiert sich an kurzfristigen, an den gerade auftauchenden Problemen orientierten Reflexionen und Entscheidungen. Es stützt sich auf schwerfällige Organe und ist auch deshalb ungeeignet, weil es bei ebenso zentralen wie wichtigen Stellungsnahmen eine einstimmige Reaktion der Mitgliedsstaaten voraussetzt.

„Wirtschaftliche Governance" lässt sich nicht realisieren, ohne die Verträge zu ändern. Eine Bereitschaft dazu gibt es allerdings

weder unter den Politikern noch unter den Bürgern. Der jüngsten, 2009 verabschiedeten und als Vertrag von Lissabon bekannt gewordenen Änderung sind langwierige Verhandlungen, ein Referendum mit negativem Ausgang über den Vorschlag einer Europäischen Verfassung und heftige Auseinandersetzungen über fast ein Jahrzehnt vorausgegangen. So viel steht daher fest: eine Übertragung von Befugnissen der Mitgliedsstaaten an die Organe der Union mag unumgänglich sein, sie stößt jedoch auf heftigen Widerstand vor allem der kleinen Staaten und jener Länder, die der Eurozone nicht angehören. Die Bürger wünschen zwar die wirtschaftliche Integration, lehnen allerdings eine übergeordnete wirtschaftliche Regierung ab. Sie sind sich nicht im Klaren darüber, dass die Globalisierung des Wirtschaftsgeschehens neue Wege der Zusammenarbeit zwischen den Nationalstaaten und eine verstärkte Rolle der supranationalen Organe erforderlich macht.

Die „wirtschaftliche Governance" kann jedoch im Rahmen der vorhandenen Wirtschafts- und Währungsunion durchaus angestrebt werden. Die WWU stellt eine „verstärkte Zusammenarbeit" dar, also eine Form der Kooperation, die schon im Vertrag von Lissabon vorgesehen wird. Die Mitgliedsstaaten des Euroraums sind demzufolge sehr wohl in der Lage, neue Institutionen aufzubauen, also etwa ein „Finanzministerium der Eurozone" oder einen Wachstumsplan für die Realisierung von Investitionen zu beschließen, ohne dass es der Zustimmung aller EU-Mitgliedstaaten bedarf.

Eine Entwicklung, die in genau diese Richtung geht, wird sicherlich nicht ohne Komplikationen verlaufen, obgleich sie den

Verträgen durchaus entspricht. Die Weigerung Großbritanniens, die jüngsten Beschlüsse der Eurostaaten zu akzeptieren, ist symptomatisch dafür.

Ein derart negatives Verhalten zur Weiterentwicklung der Eurozone durch eine verstärkte Zusammenarbeit ist nicht hinnehmbar. Das Bindeglied der EU-Staaten ist die Wirtschaft. Vom Augenblick an, in dem einige Staaten ihre Wirtschaftspolitik angleichen und andere es nicht tun, entwickeln sich die ersteren zum Kern der Union und bestimmen mit ihrer Haltung deren Struktur und Entwicklung. Der Ausweg aus der Krise führt also zu einer „Flucht nach vorn", ebnet mithin den Weg für eine „wirtschaftliche Governance" und eine politischen Integration. Genau dies muss deshalb Ziel sein, das ebenso konsequent wie nachdrücklich verfolgt werden muss. Die griechische Probleme waren so gesehen kein bloßes Missgeschick der Europäischen Union, vielmehr ein Fehlverhalten, das eine durchaus positive Absicht aus den Fugen geraten ließ und die erbrachte Hilfeleistung in ein Unterfangen verwandelte, das die Schwächen der bisherigen wirtschaftlichen Steuerung ans Licht brachte sowie die Notwendigkeit einer Neubestimmung der wirtschaftlichen Zusammenarbeit eindringlich unterstrich.

5.204 λέξεις.

Βαρμό

(με αγκύλες)

Konstantin Simitis

Quo vadis Griechenland

Meine Damen und Herren,

Ich möchte mich zunächst herzlich für die so freundliche Einladung bedanken, heute hier zu sprechen. Lassen Sie mich aber gleich hinzufügen, dass ich auch deshalb besonders gerne gekommen bin, weil wir gegenwärtig inmitten einer Krise sind, die mehr denn je dazu verpflichtet, die Probleme, mit denen sich die Europäische Union konfrontiert sieht, besser zu verstehen sowie möglichen Auswegen nachzugehen. Ich brauche Sie im Übrigen kaum daran zu erinnern, wie sehr die Schuldenkrise seit etwa zwei Jahren die öffentliche Diskussion beherrscht und wie nachdrücklich dabei immer wieder auf Griechenland verwiesen wird.

Der Titel der heutigen Veranstaltung, "Griechenland quo vadis?", impliziert, dass der Kurs Griechenlands eine entscheidende Rolle für die wirtschaftliche Entwicklung der Europäischen Union spielt. Nicht nur weil, um lediglich an zwei, der immer wieder angeführten Anknüpfungspunkte zu erinnern, daß die Schuldenkrise in Griechenland eingesetzt hat, sondern auch, dass das Unvermögen dieses Landes, seine Schulden zu begleichen, der heutigen wirtschaftlichen Unsicherheit in der Union zugrunde liegt. Hinzu kommt der Vorwurf, Griechenland sei es gelungen den WWU beizutreten, ohne die Voraussetzungen dafür erfüllt zu haben. Die Europäische Kommission sei überdies genauso über die Höhe seines Defizits wie über seine Verschuldung getäuscht worden,

eine freilich, allen noch so häufigen Wiederholungen zum Trotz, falsche und deshalb unhaltbare Behauptung.

2004 hat die konservative griechische Regierung im Einvernehmen mit Eurostat die Regeln geändert, aufgrund derer ihre sozialdemokratische Vorgängerin die Verteidigungsausgaben in den Haushalt verbuchte. Während zuvor die Verteidigungsausgaben auf der Grundlage des Lieferungsdatums des Endprodukts gebucht wurden, orientierte sich nunmehr die Verbuchung am jeweils relevanten Vertragsdatum. Diese Änderung wurde rückwirkend vorgenommen und ergab für alle vorherigen Jahre ein höheres Defizit.

Die Frage, wann die Verteidigungsausgaben von den Mitgliedstaaten zu buchen sind, ist in der Folgezeit auf Antrag mehrerer Länder erneut geprüft und entschieden worden. Eurostat legte am 9. März 2006 fest, dass die Buchung der Militärausgaben sich verbindlich an die Lieferung des Endprodukts halten muss. Mit anderen Worten, die von der früheren Regierung, also vor 2004 in Griechenland angewandte Regelung wurde als ebenso richtig wie verpflichtend anerkannt, eine Entscheidung, die in jedem Fall von 2005 an beachtet werden musste. Eurostat ermutigte allerdings die Mitgliedstaaten, auch bei Angaben, die in den vorangegangenen Jahren angefallen waren, so zu verfahren, falls sie dies wünschten. So werden nun seit 2005 die griechischen Ausgaben für Rüstungsgüter nach dem Datum der Lieferung verbucht. Die Angaben für die vorangegangen Jahre wurden jedoch von der griechischen Regierung nicht revidiert. Hätte sie freilich diese Anpassung vorgenommen, würden die Defizite der

früheren Jahre sehr viel niedriger, noch präziser, unter die drei Prozent Grenze, ausfallen. Die Behauptung, einer kreativen Buchführung wäre somit ebenso klar wie unübersehbar widerlegt worden.

Das Defizit Griechenlands belief sich vor der falschen Revidierung der Daten des für den WWU-Beitritt entscheidenden Jahres 1999 auf 1,8% des BIP, bzw. auf 3,07% des BIP nach der Revision. Viele glauben nach der wieder und wieder behaupteten Verfälschung der Daten und der angeblichen Täuschung der Eurozone, dass Griechenland das einzige Land mit einem Defizit von über 3% nach der Revision der Daten sei. Den von Eurostat veröffentlichten Daten zufolge hatten freilich Spanien in dem für seinen Beitritt ausschlaggebenden Jahr 1997 ein Defizit von 3,37% des BIP (Bruttoinlandsprodukt), Frankreich 3,31% und Portugal 3,38%. Diese die 3%-Grenze offenkundig überschreitenden Defizite wurden, genau wie im Fall Griechenlands, nach den wiederholten Überprüfungen der Daten durch Eurostat festgestellt. Von 'kreativer Buchführung' ist allerdings immer nur dann die Rede, wenn es um Griechenland geht. Mehr denn je ist es deshalb an der Zeit, diese Diskussion zu beenden und sich stattdessen ganz auf die Fragen zu konzentrieren, die wir gegenwärtig angehen müssen.

Griechenland stand seit 2004 gemäß den EU-Veträgen fast dauerhaft unter Finanzaufsicht, weil sein Defizit die 3% des BIP überstieg. Die damit zusammenhängenden Probleme wurden jedoch erst gegen Ende des Jahres 2009 angesprochen. Die

Aufsicht seitens der Europäischen Kommission und des zuständigen Kommissars hätte aber sehr viel früher auf den Anstieg des Defizits und der Verschuldung klar hinweisen müssen, um einer nicht kontrollierbaren Situation zuvorzukommen. Politische Affinitäten zwischen der griechischen Regierung und der EG-Kommission unterliefen allerdings eine substantielle Überwachung. Die EG-Kommission ließ es an der notwendigen Objektivität ebenso wie an der gebührenden Sorgfalt fehlen, die allein es erlaubt hätten, der sich seit 2007 verschlechternde Lage, effektvoll entgegenzuwirken. Eine rechtzeitige und gezielte Intervention der EG-Kommission hätte Griechenland vor einem Schuldenproblem dieses Umfangs bewahrt.

Die Defizite Griechenlands sind keineswegs der ausschließliche Grund für die heutige Krise der Eurozone, wie so oft, wider besseres Wissen, betont wird. Die Schulden entstanden eben nicht allein durch maßlose Verschwendung. Hierfür gibt es durchaus auch andere Gründe, wie allein schon das Beispiel Spaniens illustriert. Spanien durchläuft heute auch eine Krise, obwohl es keine Defizite oberhalb der 3%-Grenze des BIP aufwies und eine staatliche Verschuldung hatte, die 2006 lediglich 31% des BIP ausmachte. Auslöser der Krise waren die unbedachte Entwicklung der Bautätigkeit, der Zusammenbruch der Immobilienpreise, das Unvermögen der Banken, die gewährten Kredite einzutreiben, sowie die letztendlich unvermeidliche Intervention des Staates zur Rettung der Banken und zur Eindämmung der Krisenfolgen.

Die Diskrepanz des Wachstumsniveaus zwischen dem Norden und dem Süden, die geringere Wettbewerbsfähigkeit der Staaten der Peripherie der Union und die großen Defizite ihrer Außenhandelsbilanzen sind weitaus ernstere Gründe für die zunehmenden Schulden der Staaten des Südens als die administrative Unfähigkeit ihrer Regierenden. Der Süden erwirbt im Norden hochqualitative und spitzentechnologische Industrieprodukte. Im Gegensatz dazu kauft der Norden weitaus weniger Produkte im Süden. Zwischen 2000 und 2007 war das durchschnittliche Jahresdefizit der Handelsbilanz Griechenlands 8,4% und das entsprechende Defizit Portugals 9,4%, während der Überschuss Deutschlands bei 3,2% und Hollands bei 5,4% lag. Um dieses Defizit decken zu können, sind die Staaten der Peripherie gezwungen, immer mehr Kredite aufzunehmen. Der Anstieg ihrer Staatsschulden ist der Preis dafür.

Diese Entwicklung war von den Begründern der WWU nicht vorhergesehen worden. Sie glaubten, der freie Kapitalverkehr sowie der Binnenmarkt garantierten, dank der niedrigeren Arbeitskosten der Staaten der Peripherie, Investitionen und könnten somit das Gefälle zu den entwickelten Staaten progressiv verringern. Sie übersahen aber dabei, dass sich der Konvergenzprozess nicht innerhalb weniger Jahre abschließen lässt Der Wachstumsrückstand ist eben nicht allein auf wirtschaftliche Gründe zurückzuführen, vielmehr auch auf den Rückstand in anderen Bereichen, etwa der Verwaltung und der Bildung, bei denen Veränderungen Zeit erfordern. Auch meinten sie, dass die Überschreitung einer tolerablen Defizitgrenze der Zahlungsbilanz der Peripherie-Länder dazu führen würde, die

Finanzierung der Importe durch die Banken auszusetzen, Unternehmen zu schließen und die Nachfrage für importierte Produkte empfindlich einzuschränken. Unter dem Druck der rückläufigen Wirtschaftsaktivität würde so das Defizit abnehmen und es zu einem zunehmenden Gleichgewicht bei den internationalen Transaktionen kommen.

Genau diese Annahme hat sich freilich als unzutreffend erwiesen. Die Banken setzten ihre Finanzierung auch nach einer Überschreitung der vagen Sicherheitsgrenze fort. Als sie sich von anderen Kreditinstituten nicht mehr Geld leihen konnten, sahen sich die konkret involvierten Staaten gezwungen, die jeweils betroffenen Banken durch eigene Kreditaufnahmen zu stützen. Das Ergebnis war ein enorm hoher Schuldenberg. Nötig, ja unausweichlich ist also eine neue Art des Umgangs mit dem Gefälle zwischen dem entwickelten Kern der Eurozone und ihrer weniger entwickelten Peripherie. Ansonsten wird es auch in Zukunft immer wieder zu Krisen kommen.

Die Länder der Peripherie weisen neben geringerer Wettbewerbsfähigkeit auch Rückstände in der Organisation der Verwaltung, in der Effizienz ihrer Dienstleistungen sowie in den erforderlichen Kenntnissen und der Kompetenz ihrer Staatsangestellten. Die Regeln der Europäischen Union werden zwar umgesetzt, allerdings mit Verzögerungen, Mängeln und auf einer Weise, die nicht mit den Bestrebungen der Union vereinbar ist. So war beispielsweise das griechische Amt für Statistik bis vor kurzem noch Teil des Finanzministeriums, von dem es auch Anweisungen erhielt. Seine Arbeitsweise als unabhängige

Behörde wurde von heftigen Auseinandersetzungen im Vorstand über die Art, wie die Daten zu präsentieren seien, begleitet. Einige der Mitglieder bestanden darauf, die Anstrengungen der Regierung mit Hilfe der Statistiken zu unterstützen.

Die Mängel in der Arbeitsweise der staatlichen Institutionen waren auch Anlass für die Behauptung, dass Griechenland, ebenso wie andere Staaten der Peripherie der WWU nicht hätten beitreten dürfen. Die WWU ist jedoch kein Club hochentwickelter Staaten, deren gemeinsame Bestrebungen den Interessen jener Länder zuwider laufen, die sich im Rückstand befinden. Vielmehr ist sie eine Entwicklungsstufe der Union zur Förderung der wirtschaftlichen Zusammenarbeit ihrer Mitglieder. Sie soll dazu verhelfen, Beziehungen aufzubauen, die gemeinsame Wachstumsbemühungen stärken, die schrittweise Konvergenz der Wirtschaften fördern und eine bessere Nutzung der Chancen erlauben, welche durch die Abschaffung der Grenzen und die gemeinsamen Ziele geboten werden. Sie ist mit anderen Worten der gemeinsame Fortschrittsplan. Konsequenterweise muss sie in ihrer Ausgestaltung sowohl die Stärkeren mit all ihren Möglichkeiten, wie auch die Schwächeren mit ihren Unzulänglichkeiten einbeziehen können. Ein ebenso konkreter wie genauer Plan ist deshalb dringend erforderlich, der die Ungleichgewichte berücksichtigt sowie die Tatsache bewertet, dass die entwickelten Staaten nicht nur belastet werden, sondern dank ihrer Finanzdienstleistungen und ihrer Exporte durchaus erhebliche Gewinne erzielen.

Das politische, wirtschaftliche und soziale Netzwerk, das durch den bis zum heutigen Zeitpunkt gemeinsamen Kurs entstanden ist, stellt eine enorme Investition an Ideen, Kapital und Arbeit dar, die keiner der Mitgliedsstaaten ignorieren kann, ohne einen beträchtlichen Preis dafür zu zahlen. Die Auswirkungen einer Spaltung der WWU lassen sich nicht berechnen. Sie würden auch für die äußerst negativ ausfallen, die womöglich meinen, die WWU diene nicht vollständig ihren wirtschaftlichen Interessen. Kurzum, alle Staaten würden um ein Vielfaches herabgestuft werden und zwar sowohl im Hinblick auf ihre politische Resonanz als auch im Hinblick auf ihre wirtschaftlichen Möglichkeiten.

Solidarität ist ein Begriff, der gewissen Ländern der Union nicht genehm ist. Sie verbinden mit ihm eine Interpretation, die sich ganz auf die Notwendigkeit konzentriert, jene Länder zu unterstützen, die ihre Verpflichtungen nicht einhalten, damit jedoch eine offenkundig einseitige Vorgabe festschreibt. Doch die Realität zwingt zu einem gegenseitigen Beistand, dessen Ausmaß nicht allein durch juristische Texte vorgegeben wird, vielmehr auch durch einzelne Vereinbarungen sowie durch bereits entstandene Beziehungen und den damit verbundenen Gefahren. Bei einer Einheit, in der es permanente und nutzbringende Wechselwirkungen unter ihren Mitgliedern gibt, ist es im Interesse sowohl des Stärkeren als auch des Schwächeren, sie aufrecht zu erhalten und zu intensivieren.

Als die WWU gegründet wurde, waren viele Beobachter in Großbritannien und den USA davon überzeugt, dass dieses Unterfangen nur scheitern könne. Sie behaupteten, einer

Währungsunion müsse unbedingt eine politische Integration vorausgehen, ein politisches Zentrum also existieren, dem es auch obliegen würde, die notwendigen Entscheidungen zu treffen. Ohne eine solche politische Führung würde die Union unweigerlich in einer Sackgasse landen. Ganz in diesem Sinne betonten sie während der Krise, dass „Europa auf Schwierigkeiten stößt, weil die politischen Eliten den europäischen Kontinent gezwungen haben, eine einheitliche Währung einzuführen, obwohl er dafür noch nicht bereit war" (Krugmann, International Herald Tribune 21.2.2010). Sie bezeichneten die WWU als "Eurosalat" und sahen voraus, dass im Falle einer Krise in einem der Euro-Staaten, das Land zu einer internen Abwertung und damit zu andauernden Preis- und Gehaltskürzungen gezwungen sein würde, da es nicht mehr die Möglichkeit habe, seine Währung abzuwerten. Rückgang der Lebensqualität der Arbeitnehmer und eine starke Rezession seien so gesehen klar ansehbare Folgen.

Die bisherigen Erfahrungen haben nur teilweise diese Prognosen bestätigt. Die WWU hat sich in den ersten Jahren auf alle ihre Mitgliedsländer positiv ausgewirkt. Dank hoher Wachstumsraten und reduzierter Kreditkosten haben sich die Staaten der Peripherie den entwickelten Staaten annähern können. Die Krise, des Jahres 2007, zeigte freilich, wie fragil diese Entwicklung war. Sie stützte sich eben nicht auf einem konkreten, von allen Mitgliedern akzeptierten Plan, sondern auf politische Vorstellungen, die dem freien Markt und dem automatischen Ausgleich der sich jeweils ergebenden Diskrepanzen vorrangige Bedeutung verliehen. Die Politik war deshalb nicht auf die Bekämpfung negativer Phänomene, etwa der Ausweitung der Defizite oder dem

Rückgang der Wettbewerbsfähigkeit, vorbereitet. Rezession, öffentliche Verschuldung und Staatsdefizite nahmen genauso wie die Schwierigkeiten der Banken besorgniserregende Ausmaße an. Die automatischen Stabilisatoren, die nach Meinung der Regierungen dazu verholfen hätten, die Krise zu kontrollieren, versagten.

Erst Ende 2009 gelangte man in der Eurozone zu der Erkenntnis, dass eine unterschiedliche Wettbewerbsfähigkeit die Überschuldung der Staaten der Peripherie sowie die Verunsicherung der Märkte zu bewirken vermag. Nur langsam sah man ein, dass eine Schuldenkrise mit der Gefahr eines Zahlungsstopps einhergeht und einen Zusammenbruch der Banken nach sich ziehen könnte. Der Auslöser war die Entwicklung in Griechenland. Die Märkte verlangten zunehmend höhere Zinsen, um griechische Anleihen zu kaufen. Die Sorge um die Bonität des Landes wurde immer deutlicher. Es hat ungefähr fünf Monate gedauert, bis die Europäische Union im Frühjahr 2010 einen Rettungsplan für Griechenland erarbeitete und die vorläufige Europäische Finanzstabilisierungsfaszilität (EFSF) gegründet und mit der Möglichkeit ausgestattet wurde, 440 Milliarden zur Stützung der Mitgliedsstaaten zu verwenden. Griechenland erhielt einen Kredit von 110 Milliarden und unter die Aufsicht der Troika (Europäische Kommission, Europäische Zentralbank sowie Internationaler Währungsfond) gestellt.

Diese Entwicklung war, gemessen an einer Vergangenheit, in der Zweifel und Unschlüssigkeit vorherrschten, ein, trotz aller Verzögerungen, entscheidender Schritt in eine neue Richtung. Die

EU-Vertragsklausel, wonach die Euro-Teilnehmerländer nicht für Verbindlichkeiten eines anderen Teilnehmerlandes aufkommen müssen, wenn dieses seinen Verpflichtungen nicht entspricht, wurde durch die Ereignisse überrollt. Das Prinzip, dass jeder Mitgliedsstaat jedwede Schwierigkeiten allein bewältigen muss, war damit, wenngleich stillschweigend, aufgegeben. Auch das die Europäische Zentralbank (EZB) betreffende Verbot, Eurostaaten zu finanzieren, die keine Kredite an den Märkten bekommen können, wurde verdrängt. Die Erkenntnis, dass die WWU-Staaten gemeinsame Bestrebungen ebenso wie gemeinsame Interessen haben und deshalb Gefahren gemeinsam angehen müssen, setzte sich durch. Man hat, trotz der deutlich negativen Reaktion der öffentlichen Meinung in vielen Staaten, eingesehen, dass das Schicksal eines Mitgliedsstaates das der anderen beeinflussen kann und gerade deshalb eine ständige Koordinierung sowie gemeinsames Handeln unbedingt erforderlich seien.

Die Schattenseite dieser positiven Entwicklung ist, dass die unternommenen Schritte nicht gleichzeitig das lockere Managementsystem der WWU in einen aktiven Mechanismus verwandelten, der fähig ist, effizient und langfristig zu agieren. Auch hier sei als Beispiel Griechenland angeführt.

Die zwischen der WWU und Griechenland getroffene Vereinbarung zur Politik, die Griechenland befolgen muss, um die Gesamtheit der Raten des vereinbarten Kredits ausgezahlt zu bekommen, auch bekannt als „Memorandum", wurde ohne ausreichende Vorbereitung konzipiert und auf eine die Krise im Land noch verschärfende Weise angewandt. Die getroffene

Absprache bestimmte, dass Griechenland innerhalb von nur drei Jahren, d.h. bis 2013, eine Haushaltssituation wiederherzustellen hat, die den Vorgaben des EU-Vertrags entspricht. Griechenland wurde daher verpflichtet, sein Defizit von 15,4% des BIP auf 3%, also um 12%, zu vermindern. Um dieses Ergebnis erzielen zu können, müsste eine Ausgabenkürzung von insgesamt 18% erreicht werden, so dass der Rückgang der Einnahmen, bedingt durch die sinkende Wirtschaftsleistung, gedeckt werden kann. Griechenland musste freilich zugleich, seine Primärüberschüsse in raschem Tempo erhöhen, um den Kredit in Höhe von 110 Milliarden Euro bis 2016 zurückzuzahlen. Diese Bedingungen implizierten Ausgabenkürzungen, die weit über dem lagen, was Staaten erzielen können, die weitaus bessere wirtschaftlichen Voraussetzungen für einen Konjunkturaufschwung mitbringen als Griechenland. Sie waren so gesehen schlicht unrealistisch. Das Memorandum sah darüber hinaus auch keine Sonderregelung vor, um die Auswirkungen der Ausgabenkürzungen auf die Investitionen zu kompensieren, wie zum Beispiel die Möglichkeit, Griechenland Mittel der europäischen Strukturfonds zur Verfügung zu stellen, ohne dass eine nationale Beteiligung bei der Realisierung der erforderlichen Investitionen nötig sei.

Das Ergebnis war, dass Griechenland einerseits einen Defizitabbau von insgesamt circa 6% des BIP für die Jahre 2010 und 2011 erzielte, andererseits jedoch eine in diesem Ausmaß nie dagewesene Rezession erlebt. Nach dem „Memorandum" müsste man in Griechenland mit einem wirtschaftlichen Rückgang von ungefähr 8,6% in den Jahren 2009-2011 rechnen. Die Rezession reicht viel weiter. Sie wird bis Ende 2012 wahrscheinlich 15%

ausmachen. Die optimistischen Prognosen des „Memorandums" über ein Wachstum ab 2012, Primärüberschüsse bereits ab 2012 und einer, ebenfalls ab 2012 erwartete Rückkehr zu den internationalen Märkten, um Kredite aufzunehmen, haben sich als völlig falsch erwiesen. Rezession und wachsende Unsicherheit haben schließlich jegliche Investitionspläne zunichte gemacht.

Die Verfasser des „Memorandums" haben es auch versäumt, die zu erreichenden Ziele mit den tatsächlichen Entwicklungen zu verbinden, also zu bestimmen, dass im Falle einer entschieden größeren als der vorhergesehenen Rezession der Zeitraum zur Erreichung der Ziele automatisch verlängert, oder dass sogar einige der Bestrebungen eingeschränkt werden müssten. Politisch ein fataler Fehler, der zur Folge hatte, dass das anfängliche rigorose Sparprogramm weiter umgesetzt wird, trotz der eingetretenen schweren Rezession und ihrer, die ursprünglichen Annahmen weit übersteigenden Auswirkungen.

Die irrealen Forderungen der Gläubiger waren auf das in der Europäischen Union vorherrschende Klima zurückzuführen. Man wollte Strenge demonstrieren. Die Kreditvergabe an Griechenland sollte mit Bedingungen versehen sein, die jedes andere Land davon abhalten würden, dem griechischen Beispiel zu folgen. Die Gläubiger erkannten später, dass ihre Forderungen übertrieben waren. Sie senkten die Zinsen, verlängerten die Kreditlaufzeit und ließen dabei auch die Eventualität von weiteren Verbesserungen offen. Die überaus negativen Folgen für die öffentliche Meinung zur Stabilisierung waren allerdings schon eingetreten.

Da die anfänglichen Berechnungen der Troika sich als unzutreffend erwiesen haben und der Lauf der Ereignisse genau dieses bestätigte, verlor die angewandte Politik zwar ihre Glaubhaftigkeit, wurde aber dennoch weiter verfolgt. Vor jeder Auszahlung einer Kreditrate fanden erneut Verhandlungen statt, um trotzdem mit Hilfe neuer Maßnahmen die irrealen Zielen dem Zeitplan entsprechend zu erreichen. Gerade diese permanente Neufestlegung der Politik sowie das ständige Hinzufügen von immer mehr Steuern und Belastungen haben den Eindruck vermittelt, dass die Reduzierung der Einkommen kein Ende nehmen wird, dass die Last der Stabilisierung fast ausschließlich von den Lohn- und Gehaltsempfänger, den Rentnern und den Eigentümern von Immobilien getragen wird und dass sowohl die Troika als auch die griechische Regierung einen ausweglosen Kurs eingeschlagen haben, ohne sich für seine Konsequenzen zu interessieren. Die angewandte Politik habe sich, so die öffentliche Meinung, keineswegs zur Aufgabe gemacht, die Missstände im Lande zu korrigieren und ebenso davon abgesehen, die Hauptverantwortlichen für die Krise zur Rechnung zu ziehen. Der Protest verschärfte sich und nahm schließlich noch nie dagewesene Ausmaße an. Andauernde Streiks, öffentliche Versammlungen, die zu Tumulten führten, gehören ebenso zum täglichen Bild wie die Weigerung des öffentlichen Dienstes den politischen Vorgaben zu folgen. Mehr noch: die Meinung, dass Griechenland aus der Eurozone austreten soll, gewinnt immer mehr an Boden, obgleich bislang kaum jemand die Zweckmäßigkeit der Beteiligung an der WWU in Frage gestellt hatte. Die Opposition gewinnt schließlich mit der Behauptung, dass sie alle bisherigen Vereinbarungen neu verhandeln wird,

immer mehr Zustimmung, obwohl sie die Hauptverantwortung für die wirtschaftliche Katastrophe trägt.

Die Vertreter der Troika haben zu Recht mehrmals betont, dass manche der im „Memorandum" vorgesehen Maßnahmen, von der griechischen Regierung nicht umgesetzt wurden, oder noch immer ausstehen. Beträchtliche Verspätungen hat es in der Tat gegeben. So wurde etwa vereinbart, dass Privatisierungen in Höhe von 50 Milliarden stattfinden sollen. Erfolgt sind sie nach wie vor nicht. Die versprochene drastische Verringerung der Beschäftigten im öffentlichen Dienst ist ebenso ausgeblieben. Die Inkonsequenz der griechischen Regierung ist allerdings nicht einzig und allein auf ihre Unwilligkeit zurückzuführen, sich mit den Gewerkschaften und überhaupt mit korporativen Interessen auseinander zu setzen. Der Staatsapparat ist vielmehr nicht fähig, manche Aufgaben wirklich wahrzunehmen. Die öffentliche Meinung spricht sich zudem wegen der nachhaltigen Einkommensreduzierung gegen nahezu jede Modifikation des status quo aus. Strukturänderungen lassen sich jedoch nicht übergehen. Der Rang der Prioritäten hätte jedoch den Sparmaßnahmen nicht die bei weitem vorherrschende Bedeutung geben müssen.

Die Zuspitzung der Situation in Griechenland verstärkte seit Beginn des Sommers 2011 die Suche nach zusätzlichen Lösungen. Die entsprechenden Verhandlungen mündeten in den Beschlüssen des Gipfeltreffens der Euroländer vom 23. und 25. Oktober. Ein neuer Kredit wurde ebenso gewährt wie die Beteiligung der Gläubiger an der Sanierung der griechischen

Finanzen mit einer Kürzung ihrer Forderungen um 50% beschlossen.

Im Anschluss an den Euro-Sondergipfel vom Oktober dieses Jahres wurde in Griechenland eine neue, parteiübergreifende Regierung der „nationalen Rettung" unter einem ebenfalls neuen Ministerpräsidenten gebildet, deren Aufgabe es ist, die Beschlüsse des Gipfels auszuführen. Unmittelbar danach, also in den ersten Monaten von 2012, sollen, so die Entscheidung der Parteien, Neuwahlen erfolgen. Weitere Verzögerungen und Schwierigkeiten bei der Umsetzung des Stabilitätsprogramms können unter diesen Umständen nicht ausgeschlossen werden. Neuwahlen sind trotzdem der einzige Weg zu einer Regierung, die nicht ständig mit dem Argument in Frage gestellt wird, sie hätte kein Mandat, um die Auswirkungen des Memorandums verbindlich umzusetzen.

Griechenland hat ein besseres Schicksal verdient. Es hat seit der Mitte der neunziger Jahre seine Wirtschaftsleistung erheblich verbessert sowie eine Reihe wichtiger Reformen vorgenommen, um sich den europäischen Strukturen anzupassen. Das „Memorandum" der Troika kann freilich letztlich nur erfolgreich sein, wenn es nicht zu einer Entfremdung der Bürger von der Politik der Eurozone führt. Genau das ist allerdings mehr und mehr eingetreten. Starke Lohn-, Gehalts- und Einkommenskürzungen, Steuererhöhungen, ständig neue Maßnahmen zu Mitteleinsparungen, eine Arbeitslosigkeit wie sie das Land nie zuvor erlebt hat, sowie die mittlerweile überall sichtbare Armut haben zu einem nicht kontrollierbaren Widerspruch geführt. Die unerreichbaren Ziele nährten den

Populismus, genauso wie eine fortschreitende Radikalisierung der Reaktionen und eine allgemeine Ablehnung der Stabilisierungspolitik. Sie machen also genau das unmöglich, was es zu verwirklichen gilt. Der griechische Fall ist so gesehen ein Paradebeispiel dafür, dass ein strenges Sparprogramm als Mittel zum Aufschwung einer Wirtschaft einer Wette gleicht. Sie kann nur mit richtiger Planung gewonnen werden. Wenn Maßnahmen ohne Bedacht und Maß angewandt werden, geht mithin die Wette verloren. Das Ergebnis ist ein Fiasko.

Die Entscheidung des Gipfels der Eurozone vom Oktober 2011, Forderungen an Griechenland aus griechischen Staatsanleihen im Besitz von Banken und Versicherungsunternehmen, um 50% zu reduzieren. ist zweifelsohne eine wichtige Hilfe. Die Staatsschuld wird demzufolge im Jahr 2020 nur 120% des BIP betragen, statt der jetzt vorgesehenen ca. 180%. Sie wird allerdings noch immer weit über 90% des BIP liegen, also der von Experten als noch akzeptablen angesehenen Schulden-Obergrenze. Eine weitere Kürzung wird wahrscheinlich notwendig sein. Staaten, wie Italien oder Belgien, haben heute Schulden in Höhe von ungefähr 120% ihres BIP. Sie befinden sich, wie bekannt, auch in Schwierigkeiten.

Die Mitglieder der Eurozone und weitere neun Staaten der EU haben beim Gipfeltreffen vom 8. Dezember vereinbart, Schritte in Richtung auf eine stärkere Wirtschaftsunion zu unternehmen. Sie stellten fest, dass in der Union neben der einheitlichen Währung eine starke wirtschaftliche Säule unerlässlich sei. Zur Verwirklichung dieses Ziels seien Schritte zu einer echten "fiskalpolitischen Stabilitätsunion" nötig. Eine zwischenstaatliche

Übereinkunft soll die Koordinierung der Wirtschaftspolitik in Bereichen gewährleisten, in denen gemeinsame Interessen bestehen.

Die „Vereinbarung“ vom 9. Dezember beinhaltet allerdings keine neuen Regeln. Sie fasst vielmehr alle Vorgaben zusammen, die vom Februar bis Dezember 2011 beschlossen wurden und in verschiedenen gemeinschaftlichen Texten enthalten sind. Im Februar 2011 wurde zudem ein vor allem von Deutschland und Frankreich unterstützter Grundriss eines „Paktes für die Wettbewerbsfähigkeit“ vorgestellt, der die Bewältigung der Wirtschaftskrise zum Ziel hatte und dabei den Schwerpunkt auf die Haushaltsdisziplin legte. Präsidentschaft und Kommission haben den „Pakt“ weiter ausgearbeitet. Hinzu kamen später unter dem Titel “Ausbau der Stabilisierungsinstrumente” Maßnahmen zur Bewältigung der Schuldenkrise sowie zum Funktionieren neuer Institutionen, wie der EFSF. Der letzte Beschluss der Eurozone im Dezember 2011 vereint alle diese Sonderregelungen und präsentiert sie als kohärente, stets auf zwei konkrete Themen bezogene Politik: die Haushaltspolitik der Mitgliedsstaaten und die Finanzierung von Mitgliedsstaaten, die Hilfe benötigen. Soweit es freilich um die “enge politischen Koordinierung und die verstärkte Steuerung des Euro- Währungsgebiets” geht, ist die gemeinsame Erklärung wortkarg. Die Beteiligten verpflichten sich lediglich, auf eine gemeinsame Wirtschaftspolitik hinzuarbeiten. “Die Steuerungsstrukturen des Euro-Währungsgebiets werden verstärkt”, indem “mindestens zweimal im Jahr reguläre Tagungen des Euro-Gipfels” stattfinden.

In der Entscheidung der Eurostaaten finden sich keine näheren Angaben darüber, wie der neue zwischenstaatliche Vertrag gleichzeitig mit den bestehenden Verträgen angewandt werden soll. Die Unbestimmtheit könnte zu Schwierigkeiten führen. Großbritannien hat schon erklärt, dass es nicht einverstanden ist, wenn sich bestehende europäischen Institutionen, wie die Europäische Kommission und der Europäische Gerichtshof, mit Fragen befassen, die sich aus dem zwischenstaatlichen Vertrag ergeben.

Die Beschlüsse vom Dezember stellen zwar einen wichtigen Schritt dar, um die durch die Krise verursachten Probleme der Union zu bewältigen. Sie entsprechen allerdings nicht der erforderlichen Zäsur. So lässt das wichtigste Merkmal der Beschlüsse, die Forderung nach einer rigiden Haushaltsdisziplin, außer acht, dass die Hauptursache der Krise keineswegs die Gleichgültigkeit der Mitgliedsstaaten gegenüber den geltenden Vorschriften über die Höhe des Haushaltsdefizits und der Staatsverschuldung ist. Entscheidend sind vielmehr zunächst und vor allem die Unterschiede in der Wettbewerbsfähigkeit der Mitgliedsstaaten bzw. der Defizite und Überschüsse der Zahlungsbilanzen. Genau die Staaten, welche nicht wettbewerbsfähig sind, kumulieren Defizite und Schulden. Wettbewerbsfähige Staaten, sichern sich dagegen Überschüsse und an die restlichen Länder gerichteten Ansprüche. Die Haushaltsdisziplin wird daran nichts ändern, sondern den Kontrast noch weiter zuspitzen, dadurch aber die schwächeren Länder in die Rezession führen und damit die Schwierigkeiten, Verpflichtungen nachzukommen, steigern.

Unterschiedlichen Niveaus der Wettbewerbsfähigkeit, der administrativen Organisation oder der Bildung werden weder durch haushaltspolitische Disziplin noch mit der Vergabe von Geldern zum Schuldenabbau oder der Gewährleistung von Bürgschaften und der Rekapitalisierung von Banken aufgehoben. Ihre Überwindung erfordert vielmehr unter anderem, dass die Überschussländer mehr Kredite vergeben, den Konsum im Inland verstärken, Importe stützen und sogar eine höhere Inflationsrate hinnehmen. Für die Bewältigung der Krise ist darüber hinaus eine Wirtschaftspolitik nötig, die sich ebenso ausdrücklich wie konsequent auf den gesamten europäischen Raum bezieht, Lösungen also anstrebt, die nicht nur die Probleme einzelner Staaten ansprechen, sondern die Europäische Union insgesamt. Die gemeinsame Währung sollte deshalb keineswegs lediglich als Mittel angesehen werden, den gemeinsamen Markt zu realisieren vielmehr auch und vor allem als Möglichkeit dem europäischen Projekt Sinn und Chancen zu geben, mithin Wachstum, Wettbewerbsfähigkeit und Fortschritt durchweg in der Union fördern. Die Hauptakteure der Eurozone sind jedoch zu einer solchen Politik nicht bereit. Sie würde eine viel engere Zusammenarbeit erfordern, zu der sich die führenden Länder noch nicht entschlossen haben.

Die in der Eurozone benötigte „wirtschaftliche Governance“ oder „Steuerung“ darf kein Flickwerk aus verschiedenen, auf jedes neu auftauchende Problem bezogenen Maßnahmen sein. Sie setzt sowohl den politischen Willen für eine neue Struktur, welche die gegenwärtig existierenden Formen ergänzt oder sogar abändert,

voraus, als auch einen ebenso langfristigen wie umfassenden Ansatz für die anzuwendende Politik. Das heutige System der Ausarbeitung und Umsetzung von Politik orientiert sich an kurzfristigen, an den gerade auftauchenden Problemen orientierten Reflexionen und Entscheidungen. Es stützt sich auf schwerfällige Organe und ist auch deshalb ungeeignet, weil es bei ebenso zentralen wie wichtigen Stellungsnahmen eine einstimmige Reaktion der Mitgliedsstaaten voraussetzt.

Jean-Claude Trichet hatte als Präsident der Europäischen Zentralbank zwei Initiativen angeregt, um ein effizienteres Funktionieren der Union zu gewährleisten. Der Europäische Rat sollte die Möglichkeit haben, ein Veto gegen Entscheidungen der Mitgliedsstaaten einzulegen, welche die Wirtschaftsstabilität der Eurozone gefährden. Darüber hinaus müsste ein „europäisches Finanzministeriums" eingerichtet werden, dessen Aufgabe es wäre, die wirtschaftlichen Entwicklung zu beobachten, die vor diesem Hintergrund erforderlichen Entscheidungen durchzusetzen, den Finanzsektor zu überwachen sowie die Eurozone bei den internationalen Organisationen zu vertreten.

Eine mit Trichet's Auffassung verwandte, wenn auch nicht so weitgehende Position in der Frage der notwendigen Abänderungen der Verträge, ist der Vorschlag, der Europäischen Zentralbank die Rolle des Endfinanzierers anzuvertrauen. Sie sollte immer dann eingreifen können, wenn Banken einen Staat nicht mehr beleihen. Die EU-Verträge sprechen sich freilich dagegen aus. Maßgeblich dafür war die seinerzeit vorherrschende Einstellung, dass nur so die Europäische Zentralbank vor einer

Akkumulation von Schäden bewahrt werden könnte, für die letztendlich die Mitgliedsstaaten aufkommen müssten. Hinzu kam, die ebenfalls befürchtete Überschuldung skrupelloser Staaten. Der Europäischen Zentralbank wurde es daher untersagt, den Mitgliedsstaaten Kredite zu gewähren. Die Gegenmeinung hebt hervor, dass das Krisenmanagement sich viel einfacher und effizienter gestalten ließe, wenn die Europäische Zentralbank allein zuständig wäre und ihre Möglichkeit, Geld zu drucken, für diesen Zweck einsetzen würde. Die Europäische Zentralbank könnte schnell handeln, weil sie nicht gezwungen wäre, sich an die langwierigen Verfahren der zwischenstaatlichen Zusammenarbeit auf der Ebene der Gemeinschaftsorgane zu halten.

Die Spinelli-Gruppe, eine Vereinigung die sich mit europäischen Fragen befasst, stellte im Oktober 2011 einen Plan vor, der eine Neuorganisation der Europäischen Kommission sowie die Ernennung eines ihrer Mitglieder zum Finanzminister der Eurozone vorsieht. Der Minister soll der Eurogruppe und einer für die wirtschaftliche Governance zuständigen Gruppe von Kommissaren vorstehen. Die aktuelle Praxis, wonach der Umgang mit Problemen hauptsächlich durch die Eurogruppe in entsprechenden Konferenzen und auf der Grundlage des Prinzips der zwischenstaatlichen Zusammenarbeit erfolgt, ist nach Ansicht der Spinelli-Gruppe die Quelle der Unentschlossenheit sowie gegenwärtig üblichen Verzögerungen. Sollte es gelingen, alle Bereiche der wirtschaftlichen Governance durch ein einheitliches Zentrum im Rahmen der Europäischen Kommission zu behandeln, könnten die nötige Reaktionsgeschwindigkeit und Kontinuität erzielt werden.

Der Vorschlag der Spinelli-Gruppe hebt zu Recht die Notwendigkeit einer einheitlichen Führung hervor. Eine modifizierte Rolle der Kommission hängt allerdings von der Bereitschaft der führenden Unionsstaaten ab, ihre Mentalität zu ändern. Für sie ist die Kommission ein Exekutivorgan der jeweils von ihnen getroffenen Entscheidungen. Die Rolle der Kommission wird also gezielt heruntergespielt und ihre Beteiligung an der Gestaltung der EU-Politik bewusst eingeschränkt. Nicht von ungefähr überzeugt auch die Besetzung der Kommission nicht. Sie setzt sich zumeist aus Politikern zusammen, die, entweder ihre politische Karriere im Heimatland bereits hinter sich haben, oder Regierungsposten im eigenen Land nicht übernehmen werden. Solange daher eine auch nur tendenziell abwertende Haltung gegenüber der Europäischen Kommission besteht, ist der Erfolg der wirtschaftlichen Governance unsicher.

„Wirtschaftliche Governance" lässt sich nicht realisieren, ohne die Verträge zu ändern. Eine Bereitschaft dazu gibt es allerdings weder unter den Politikern noch unter den Bürgern. Der jüngsten, 2009 verabschieden und als Vertrag von Lissabon bekannt gewordenen Änderung sind langwierige Verhandlungen, ein Referendum mit negativem Ausgang über den Vorschlag einer Europäischen Verfassung und heftige Auseinandersetzungen über fast ein Jahrzehnt vorausgegangen. So viel steht daher fest: eine Übertragung von Befugnissen der Mitgliedsstaaten an die Organe der Union mag unumgänglich sein, sie stößt jedoch auf heftigen Widerstand vor allem der kleinen Staaten und jener Länder, die der Eurozone nicht angehören. Die Bürger wünschen zwar die

wirtschaftliche Integration, lehnen allerdings eine übergeordnete wirtschaftliche Regierung ab. Sie sind sich nicht im Klaren darüber, dass die Globalisierung des Wirtschaftsgeschehens neue Wege der Zusammenarbeit zwischen den Nationalstaaten und eine verstärkte Rolle der supranationalen Organe erforderlich macht.

Die „wirtschaftliche Governance" kann jedoch im Rahmen der vorhandenen Wirtschafts- und Währungsunion durchaus angestrebt werden. Die WWU stellt eine „verstärkte Zusammenarbeit" dar, also eine Form der Kooperation, die schon im Vertrag von Lissabon vorgesehen wird. Die verstärkte Zusammenarbeit wurde eingeführt, um Mitgliedsstaaten, die es wünschen, die Möglichkeit zu geben, ihren Aktionsradius zu erweitern, indem sie, im Rahmen der Verträge, neue Ziele und Regeln für ihre Beziehungen zueinander festlegen. Die Mitgliedsstaaten des Euroraums sind demzufolge sehr wohl in der Lage, neue Institutionen aufzubauen, also etwa ein „Finanzministerium der Eurozone" oder einen Wachstumsplan für die Realisierung von Investitionen zu beschließen, ohne dass es der Zustimmung aller EU-Mitgliedstaaten bedarf.

Eine Entwicklung, die in genau diese Richtung geht, wird sicherlich nicht ohne Komplikationen verlaufen, obgleich sie den Verträgen durchaus entspricht. Die Weigerung Großbritanniens, die jüngsten Beschlüsse der Eurostaaten zu akzeptieren, ist symptomatisch dafür. Sie wurde nicht zuletzt mit dem Argument begründet, die mit dem Euro zusammenhängenden Beschlüsse würden Großbritannien sehr wohl betreffen. Auch wenn es selbst

nicht Teil der WWU sei, müsse es sich daher am Entscheidungsprozeß beteiligen.

Ein derart negatives Verhalten zur Weiterentwicklung der Eurozone durch eine verstärkte Zusammenarbeit ist nicht hinnehmbar. Das Bindeglied der EU-Staaten ist die Wirtschaft. Vom Augenblick an, in dem einige Staaten ihre Wirtschaftspolitik angleichen und andere es nicht tun, entwickeln sich die ersteren zum Kern der Union und bestimmen mit ihrer Haltung deren Struktur und Entwicklung. Der Ausweg aus der Krise führt also über eine „Flucht nach vorn", ebnet mithin den Weg für eine „wirtschaftliche Governance" und eine politischen Integration. Genau dies muss deshalb Ziel sein, das ebenso konsequent wie nachdrücklich verfolgt werden muss. Die griechische Probleme waren so gesehen kein bloßes Missgeschick der Europäischen Union, vielmehr ein Fehlverhalten, das eine durchaus positive Absicht aus den Fugen geraten ließ und die erbracht Hilfeleistung in ein Unterfangen verwandelte, das die Schwächen der bisherigen wirtschaftlichen Steuerung ans Licht brachte sowie die Notwendigkeit einer Neubestimmung der wirtschaftlichen Zusammenarbeit eindringlich unterstrich.